

THUISZITTERS TELLEN 2024

een ander licht op passend onderwijs

BALANS
landelijke oudervereniging

THUISZITTERS ALS DE 'KANARIES IN DE KOLENMIJN'

De kleurrijke kanaries die mijnwerkers vroeger in een kooitje meenamen in de kolenmijn, dienden als waarschuwingssignaal. Kanaries zijn gevoeliger voor giftige gassen dan de mens. Als zij stierven, was dit voor de mijnwerkers een signaal dat er een gaslek was. Dat was het sein om naar een veilige plek te gaan. Net als kanaries geven onze kleurrijke thuiszitters ons ook een waarschuwingssignaal, ten koste van hun eigen welbevinden. Het is aan ons om dit waarschuwingssignaal serieus te nemen en van het onderwijs een plek te maken die voor (bijna) alle kinderen passend en fijn is.

COLOFON

2024

'Thuiszitters tellen, een ander licht op passend onderwijs', een rapport van Landelijke Oudervereniging Balans

Coördinatie en samenstelling: Karin Kooreman

Redactie: Karin Kooreman, Annemieke van de Groep, René Lamers, Joli Luijckx
In samenwerking met diverse ouders van thuiszitters, met speciale dank aan Petra de Blok, Stephanie Hibberd, Pauline Hurkema, Sandra Muller en Saskia Diederik voor hun bijdrage en ondersteuning. Hun expertise en inzichten zijn onmisbaar geweest voor de totstandkoming van deze publicatie.

Analyse Enquête: Ouders & Onderwijs (Marit Tijhuis)

Eindredactie: René Lamers, Jurgen Breeman

Vormgeving: Applestroop (Merel Heeris), Jurgen Breeman

INHOUD

Inleiding	4
Samenvatting en conclusies	6
Aanbevelingen	8
Highlights Enquête Thuiszitters Tellen 2024	10
1. Dit zijn de thuiszitters	12
2. Kinderrechten en het recht op onderwijs	18
3. Aandacht voor specifieke groepen	22
4. Registratie van verzuim	28
5. De cijfers	30
6. Oorzaken van verzuim en thuiszitten	38
7. Gevolgen van thuiszitten en niet-passend onderwijs	42
8. Drang- en dwangmaatregelen	46
9. Aannames, mythen, frames en misvattingen	50
10. Er is geen geld?	54
11. Historie en Ontwikkeling van Thuiszittersbeleid	58
Bijlage: Resultaten enquête	62

EEN ANDER LICHT?

In dit rapport, *Thuiszitters Tellen 2024, een ander licht op passend onderwijs*, constateren we dat het aantal thuiszitters ondanks alle inspanningen nog steeds groeit. Ondertussen moeten we ook concluderen dat het onmogelijk is om het werkelijke aantal thuiszitters vast te kunnen stellen. En dat dit getal nog losstaat van de verschillende groepen ‘verborgen thuiszitters’ en kinderen die geen volwaardig onderwijs krijgen. Balans heeft een conservatieve schatting gemaakt van het aantal thuiszitters en kinderen die verstoken zijn van volwaardig onderwijs.

We willen hiermee benadrukken dat beter passend onderwijs het beste middel is om thuiszitters tegen te gaan. En dat we, totdat dit voor alle kinderen is gerealiseerd, de kinderen die nu al thuiszitten niet mogen vergeten.

In dit rapport willen we ook een licht werpen op de vraag hoe het kan dat de grote en groeiende groep thuiszitters allemaal te complex zouden zijn om onderwijs aan te geven. Wij zien dit als een symptoom. Want al die thuiszitters gezamenlijk laten ons zien waar het knelt.

Kanaries in de kolenmijn

Thuiszitters zijn dus eigenlijk ‘de kanaries in de kolenmijn’. Zij tonen ons waar het wringt in het systeem, in de dagelijkse uitvoeringspraktijk. Hoe kunnen we het tij wél keren en onderwijs realiseren waarbinnen ieder kind zich kan ontwikkelen. Met leerrecht, zoals bedoeld in artikel 26 van het UVRM, artikel 28 van het

Kinderrechtenverdrag en artikel 24 van het VN-verdrag Handicap. Zo verlichten onze thuiszitters de weg naar (het onderwijs van) de toekomst.

Is dit het zoveelste rapport over thuiszitters dat onder een laagje stof in een la belandt? Of durven we met zijn allen de thuiszittersproblematiek door een andere bril te gaan bekijken?

Durven we met zijn allen te luisteren naar de boodschap van onze ‘kanaries’?

Durven we te erkennen dat het complexe onderwijssysteem piept en kraakt?

Durven we de handen ineens te slaan en het morgen echt anders te doen, ook als dat buiten onze comfortzone is?

Wij geloven dat we de thuiszittersproblematiek nooit oplossen door pas te handelen wanneer er sprake is van (dreigende) onderwijsuitval. Dat hebben we jarenlang geprobeerd -met als resultaat een stijgend aantal thuiszitters. In feite lopen we namelijk met ons systeem achter de feiten aan, we zijn met al onze goede bedoelingen steeds te laat. We bestrijden een symptoom. De thuiszittersproblematiek voorkom je door ons onderwijssysteem zo te hervormen dat kinderen er wél in passen. En door de complexiteit in ons onderwijssysteem te durven aankijken, in plaats van te focussen op het individuele kind. Leerrecht, inclusief onderwijs, het Kinderrechtenverdrag en het VN-verdrag Handicap kunnen ons daarbij helpen. Wij steken onze hand uit en vragen jullie om samen met ons deze exercitie aan te gaan.

Oudervereniging Balans en onze expertise op het gebied van thuiszitters

Vereniging Balans is er al 37 jaar voor ouders van kinderen en jongeren die net iets meer of iets anders nodig hebben bij het leren of in de opvoeding. Balans verbindt en versterkt deze ouders, bijvoorbeeld met webinars en (online) bijeenkomsten. De advieslijn van Balans, bemenst door ervaringsdeskundige ouders, krijgt wekelijks tientallen vragen van ouders én professionals. Zo krijgen we bij Balans duizenden - vaak schrijnende - verhalen van veelal wanhopige ouders binnen. Het aantal ouders dat contact opneemt met Balans voor advies over 'thuiszitten' en 'niet-passend onderwijs' is de afgelopen jaren explosief gestegen. De verhalen die deze ouders vertellen, worden extremer en schrijnender.

Betrouwbare standpunten

Naast contact met ouders heeft Balans dat ook al jaren met de verschillende veldpartijen in en rond (passend) onderwijs. Hierdoor heeft Balans enorm veel en unieke kennis, informatie en ervaringsverhalen verzameld. De rode draad in alle ervaringen laat een landelijke en zorgwekkende trend zien.

Rapport 'Thuiszitters Tellen'

In 2020 publiceerde Balans het eerste rapport 'Thuiszitters Tellen'. Belangrijkste conclusie was dat het daadwerkelijke aantal thuiszitters veel hoger lag dan officieel gehanteerde cijfers. Door dit rapport werden de officiële cijfers bijgesteld van 4.000 naar 15.000. Ruim vier jaar later, in het lustrumjaar van de Wet passend onderwijs, is de situatie voor 'thuiszitters' niet verbeterd. Sterker nog: het aantal kinderen van wie het recht op onderwijs wordt geschonden, is schrikbarend toegenomen. Niet alleen Balans constateert een toename van het (daadwerkelijke) aantal thuiszitters. Ook de [Kinderombudsman](#), [Ingrado](#) (de vereniging voor leerplichtambtenaren), [Jeugdvisie](#) en de [Nederlandse Vereniging voor Autisme \(NVA\)](#) kwamen met schokkende berichten.

Naast deze toename van het aantal, bleek al uit het vorige rapport 'Thuiszitters Tellen' dat niet alle thuiszitters worden geregistreerd. Wij noemen dit 'verborgen thuiszitters'. Dan zijn er nog de gedeeltelijke thuiszitters: kinderen die slechts gedeeltelijk naar school kunnen of mogen, en de kinderen die (nog) wel naar school gaan, maar niet het onderwijs krijgen dat bij ze past.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

De belangrijkste bevindingen van het rapport:

Werkelijk aantal thuiszitters is onmogelijk vast te stellen

Wij hebben een zeer voorzichtige schatting gemaakt van het aantal thuiszitters (zie hoofdstuk *De cijfers*). Er zijn zoveel variabelen rond de beoordeling, registratie en definities van verschillende soorten van verzuim of thuiszitten, dat het onmogelijk is om het werkelijke aantal thuiszitters vast te kunnen stellen. Het staat wel vast dat het aantal groot is en nog steeds groeit, ondanks alle inspanningen om het aantal thuiszitters te laten dalen. Ondertussen stellen we wel de vraag wat de cijfers over het aantal uitvallers waard zijn. Deze cijfers zeggen namelijk niets over de verschillende groepen ‘verborgen thuiszitters’ en kinderen die geen volwaardig onderwijs krijgen.

Balans heeft een conservatieve schatting gemaakt van het aantal thuiszitters met verzuim **langer dan 3 maanden** in het schooljaar 2022/2023 van **minstens 39.109**. Inclusief voortijdig schoolverlaters (**30.245**) gaat het om **minimaal 69.354** uitvallers. Gebaseerd op de klachtentheorie en met de Ethos-classificatie als uitgangspunt, kreeg naar schatting **11% van de kinderen en jongeren in de schoolgaande leeftijd**, in het schooljaar 2022/2023 **geen volwaardig onderwijs**. Volgens deze zeer conservatieve schatting waren dit er maar liefst **279.700**. (Zie voor de onderbouwing het hoofdstuk *De cijfers*.)

Dit is een uitgangspunt dat niet te negeren valt. Door de nadruk te leggen op het organiseren van volwaardig onderwijs met leerrecht en inclusie voor ieder kind, werk je wel preventief en zal het aantal thuiszitters vanzelf afnemen.

Tot nu toe is geprobeerd de thuiszittersproblematiek vooral op kindniveau op te lossen. Oftewel: een oplossing proberen te vinden voor kinderen die uitgevallen zijn of dreigen uit te vallen in het onderwijs. De alsmaar stijgende aantallen thuiszitters laten ons zien dat het beleid dat tot nu toe is gehanteerd, niet tot oplossingen leidt.

Waarom vallen kinderen en jongeren uit?

Het onderwijssysteem is gericht op het gemiddelde kind als ‘norm’: toetsen, schooladviezen, ‘afwijkingen’ waarbij ondersteuning nodig is. Dit legt druk op een grote groep kinderen wiens ontwikkeling niet binnen deze gemiddelde ‘norm’ past. En als het niet past, is het beeld vaak dat dit ligt aan het kind. Terwijl omgevingsfactoren zoals de thuissituatie, onderwijs-gerelateerde factoren (zoals onderwijsaanbod) en systeemfactoren (zoals schotten tussen onderwijs en zorg, het niet naleven van de internationale verdragen en wachtlijsten) essentieel zijn. De ‘oplossing’ die we nu kiezen is het kind of de jongere te verwijzen naar speciaal onderwijs. Of een kind valt uit en wordt een thuiszitter (oplossen op kindniveau). Thuiszitters zijn eigenlijk een symptoom van de onderliggende problemen in het onderwijs. De thuiszitters waarschuwen ons keer op keer, als ‘kanaries in de kolenmijn’, voor ons onderwijssysteem dat voor een grote groep kinderen niet passend is.

Regelmatig wordt een gebrek aan geld genoemd als een van de oorzaken voor de thuiszittersproblematiek. Ondertussen zien we dat instanties proberen kinderen weer op gang te krijgen, terug naar school te geleiden of een alternatief te bieden, naast of buiten het

onderwijs. Deze instanties blijven voorlopig nodig omdat kinderen anders verder van huis zijn. Maar de serieuze vraag is wél: is werkelijk passend onderwijs niet aanzienlijk goedkoper? Wij denken van wel.

Wat zijn gevolgen van niet-passend onderwijs en thuiszitten?

De gevolgen zijn groot en veelomvattend. Zowel voor het kind zelf, de ouders, het gezin, als voor het onderwijs en de samenleving. De directe gevolgen van dreigende onderwijs-uitval of thuiszitten zijn vooral groot voor kinderen, ouders, broertjes en zusjes. Daarnaast is er nog de maatschappelijke impact. De gevolgen voor schoolbesturen zijn klein.

Het recht op onderwijs en andere internationale (kinder)rechten, zijn in Nederland niet in de wet geborgd. Mede hierdoor hebben kinderen, jongeren en ouders weinig invloed als het gaat om onderwijs, tenzij het hen wordt gegund. Maar zij dragen wel de consequenties als het niet goed gaat.

Voor ouders en jongeren is er geen mogelijkheid om hun recht te halen. Wanneer zij dit wel proberen, worden ouders vaak geconfronteerd met drang en dwang - zoals (dreigen met) een Veilig Thuis-melding of sancties vanuit leerplicht. De Onderwijsinspectie behandelt geen individuele klachten. Kinderen, jongeren en ouders kunnen steun en advies krijgen, van bijvoorbeeld ouderorganisaties, onderwijsconsulenten of een ouder- en jeugdsteunpunt. Maar geen van deze organisaties heeft daadwerkelijk invloed op de situatie, en veel van deze organisaties zijn niet onafhankelijk.

In Nederland hebben we een Leerplichtwet. Daarin wordt uitgegaan van de plicht om naar school te gaan, en het beleid rondom thuiszitten is er vooral op gericht om verzuim tegen te gaan en schoolaanwezigheid te stimuleren. Hogere cijfers van uitvallers roepen de neiging op om meer te willen registreren. Meer drang en dwang richting ouders. Zonder dat de vraag wordt gesteld in hoeverre het realistisch is voor (bijna) alle kinderen om zich binnen het huidige systeem te kunnen ontwikkelen. In hoeverre het systeem recht doet aan de behoeften van kinderen.

Kortom,

Er heerst een vertekend beeld rondom (de oorzaak van) verzuim en thuiszitten. Het uitgangspunt is tot nu toe altijd geweest dat een kind naar school moet, in plaats van dat de nadruk ligt op het recht op onderwijs en ontwikkeling in een voor kinderen passende en veilige omgeving.

Om tot een werkelijke oplossing te kunnen komen, moet het roer om. Richt toekomstig beleid op het recht op onderwijs en ontwikkeling van kinderen, binnen een systeem dat ook recht doet aan verschillen tussen kinderen en jongeren. Met daarbij nog een waarschuwing: instanties die proberen kinderen weer op gang te krijgen, terug naar school te geleiden of een alternatief te bieden, naast of buiten het onderwijs, blijven hard nodig zolang leerrecht niet is gerealiseerd.

AANBEVELINGEN

Tot nu toe is de thuiszittersproblematiek vooral aangepakt door voor ieder individueel kind een oplossing te zoeken. Hier kunnen we voor de huidige kinderen uiteraard niet mee stoppen, zolang het tij niet is gekeerd. Maar met deze ‘foplossingen’ lossen we de jaar na jaar groeiende thuiszittersproblematiek niet op.

Hieronder doen wij aanbevelingen die naar onze mening wél kunnen bijdragen aan een structurele oplossing. Waarbij we allereerst willen benadrukken dat we elkaar nodig zullen hebben, willen we het tij kunnen keren. En dat we buiten de geijkte kaders, systemen en denkrichtingen moeten durven denken en uiteindelijk ook doen.

1 Erken gezamenlijk de problematiek rondom onderwijsuitval, de omvang, de oorzaken en gevolgen. Erken dat de oorzaak of schuld niet bij kinderen en hun ouders ligt. Erken ook het bestaan van en het risico op, schooltrauma bij uitval, en dat hierover nog onvoldoende kennis is.

2 Focus op een daadwerkelijke transformatie in het systeem; het onderwijs zo inrichten dat de meeste kinderen hier wél in passen. Doe dit niet op kindniveau (voor ieder kind individueel) maar op systeemniveau (passend voor bijna alle kinderen). Richt op verbeteringen in de onderwijsomgeving, het onderwijsklimaat en -aanbod, waar ieder kind van profiteert.

Veranker het recht op onderwijs in de Nederlandse wetgeving. En pas het toezichtkader van de Onderwijsinspectie aan, door focus op ontwikkelingsmogelijkheden, passend onderwijs en inclusie.

Versterk in de tussentijd de positie van ouders, kinderen en jongeren totdat het leerrecht in de Nederlandse wetgeving is geborgd. Laat, tot die tijd, de optie van vrijstelling 5a als vangnet in stand. En gebruik het ontwikkelingsperspectief op de juiste manier om het onderwijs passend te maken.

3

Stop met de focus op het registreren van verzuim en aanwezigheid op school als doel.

Het exacte aantal thuiszitters kunnen benoemen is een illusie (we proberen het al jaren zonder succes) en helpt de thuiszitters niet, omdat het afleidt van de werkelijke problematiek. Focus ook niet op preventie bij (dreigende) onderwijsuitval, want dan loop je eigenlijk al achter de feiten aan. Werk écht preventief - door het invoeren van leerrecht in plaats van leerplicht en het daadwerkelijk naleven van de internationale verdragen.

4

Neem serieuze maatregelen om drang en dwang richting ouders bij (dreigende) onderwijsuitval te voorkomen.

Een derde van de ouders van kinderen die uitvallen of dreigen uit te vallen, heeft hiermee te maken. Drang en dwang zijn niet helpend bij het oplossen van (dreigende) onderwijsuitval. Is traumatisch voor kinderen, jongeren en hun gezin en bemoeilijkt volgens ouders de weg terug naar onderwijs en ontwikkeling.

5

Werk als onderwijsveld samen met kinderen, jongeren en hun ouders. Zowel op individueel als op systeemniveau. Zorg hierbij voor een gelijkwaardige positie, zodat er ook daadwerkelijk gelijkwaardig en samen aan een oplossing kan worden gewerkt. Laat zien hoe een inclusief onderwijssysteem verrijkend is voor iedere leerling en bijdraagt aan een meer tolerante samenleving. Respecteer daarbij elkaars rol en privacy. En kijk ook naar de adviezen van Adviesraad Eigenwijsheid.

HIGHLIGHTS ENQUÊTE THUISZITTERS TELLEN 2024

Als extra onderbouwing voor het rapport 'Thuiszitters Tellen 2024, wat is het waard?' zette Balans, vereniging voor ouders in oktober 2024 een korte enquête uit. In totaal is deze enquête 1.039 keer ingevuld. Hier vind je de highlights. De volledige uitwerking van de enquête vind je als bijlage bij dit rapport.

Voor een grote groep thuiszitters is er niet snel een oplossing

63,9% van de ouders zegt dat hun kind al een jaar of langer thuiszit.

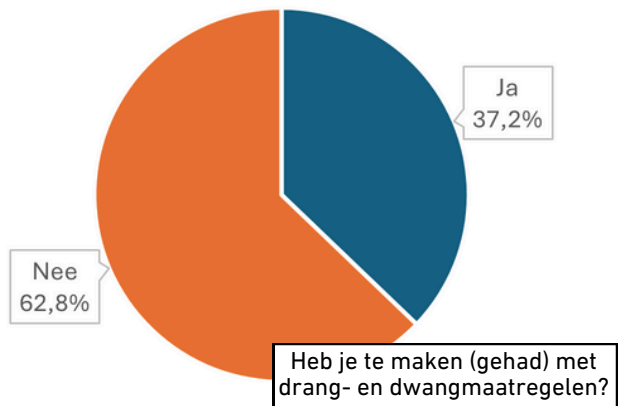
Registratie

42% van de ouders weet niet of hun kind ook geregistreerd is (geweest) als thuiszitter. 34% zegt dat hun kind wel thuiszitter is (geweest), maar niet als thuiszitter is geregistreerd

- 24% van de respondenten geeft aan dat hun kind een vrijstelling heeft (gehad) van de leerplicht (artikel 5a leerplichtwet), of dat dit in aanvraag is.
- 16% heeft een vrijstelling (gehad) van 'geregeld schoolbezoek' (art. 11 leerplichtwet)
- Bij 11% wordt of werd gebruik gemaakt van de 'Variawet'.

Drang en dwang

37% van de ouders heeft te maken (gehad) met drang en dwangmaatregelen. De dreiging met deze maatregelen komt vanuit verschillende instanties waarmee ouders te maken krijgen op het moment dat hun kind uitvalt.

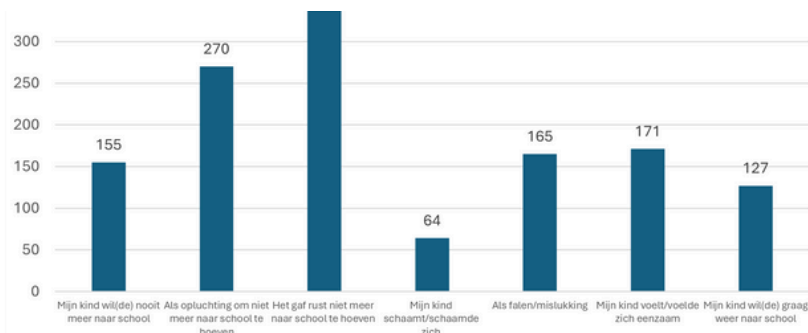

Hoe ervaren de ouders het kind school voordat het uitviel?

De drie vaakst genoemde antwoorden gaan over niet gehoord en gezien (505), niet begrepen (540) en zich niet veilig voelen (494). 316 keer gaf het kind zelfs aan niet meer te willen leven. Vaak was er niet één gevoel dat overheerste, maar was er een combinatie van veel nare gevoelens.

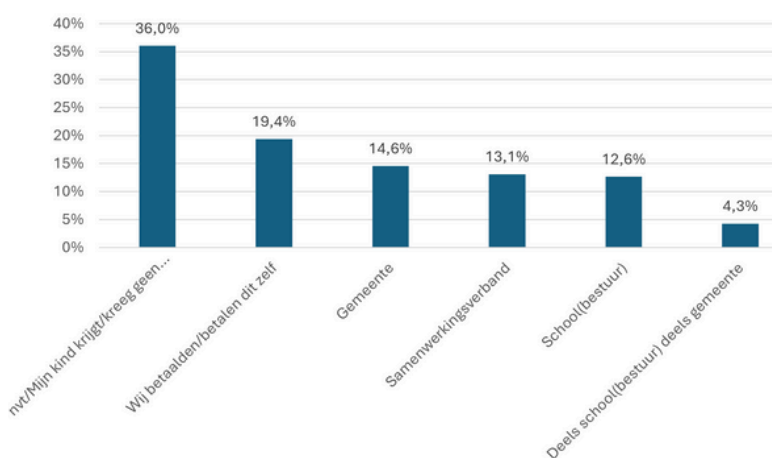
Hoe ervaren de ouders of ervaart het kind het thuiszitten?

Ouders geven aan dat gevoelens van rust en opluchting overheersten op het moment dat hun kind uitviel. Respectievelijk 270 en 338 respondenten gaven dit aan. En 155 ouders gaven daarbij aan dat hun kind nooit meer naar school wil(de).

Onderwijs en ontwikkeling?

Op het moment dat een kind uitvalt, zijn er vaak geen (directe) alternatieven voor onderwijs of ontwikkeling beschikbaar. Van de respondenten geeft 51,1% aan dat hun kind geen ontwikkelmogelijkheden had nadat het thuis kwam te zitten. Een derde van deze ouders geeft aan dat hun kind daarvoor ook geen ruimte had. Het thuiszitten was ook een moment van rust en bijkomen van een hectische en stressvolle periode.

Reacties van ouders

Veel ouders wensen dat er allereerst erkenning komt voor de omvang van het probleem en het feit dat zij geen kant op kunnen. Ook hebben ouders behoefte aan extra ondersteuning en informatie.

“We voelden ons heel erg alleen en in de steek gelaten. Ons kind viel uit en leek wel van de aardbodem verdwenen.”

“Er wordt met veel verschillende instanties alleen maar gepraat over geld. Het zijn dossiernummers.”

“Ik hoop dat het doel ooit wordt bereikt om te kijken naar het individuele kind en niet naar het vakje waar hij of zij in moet passen. Het systeem moet zich aanpassen voor sommige kinderen als het kind zich niet aan het systeem kan aanpassen.”

“Ik ben zelf ambtenaar maar zaken voor elkaar krijgen om onderwijs aan te bieden voor kind was alsof ik budget voor straaljager aanvraag. Vrijwel onmogelijk.”

1. DIT ZIJN DE THUISZITTERS

De leerplicht

In Nederland zijn kinderen van 5 tot en met 16 jaar leerplichtig volgens de Leerplichtwet van 1969. Zij moeten een startkwalificatie gaan halen (havo, vwo, mbo-2 of hoger). Kinderen van 4 jaar die naar school gaan zijn niet leerplichtig, maar vallen wel onder de schoolregels voor aanwezigheid. Is een kind niet op school, dan maakt de school daar melding van bij de leerplichtambtenaar.

De Leerplichtwet gaat uit van een aanwezigheidsplicht. Gaat een kind niet naar school, dan is dat schoolverzuim. Zonder toestemming, zoals bij spijbelen, heet dat ongeoorloofd verzuim. Wanneer ouders vinden dat hun kind niet naar school kan doordat er geen passend onderwijs is, en school meent van wél, dan is er een conflict. Dan is er ook 'ongeoorloofd verzuim'. Ouders worden dan regelmatig bedreigd met drang- en dwangmaatregelen, zoals een melding bij Veilig Thuis. Zij ervaren dit als zeer intimiderend en onveilig.

We spreken van geoorloofd verzuim wanneer een kind niet naar school kán, door ziekte, mentale problemen, huwelijk/begrafenis of een huisartsbezoek.

Door de manier waarop verzuim nu geregistreerd wordt, zijn de verzuimcijfers niet helder en ook niet betrouwbaar. Lees hierover meer in het hoofdstuk 'Registratie van verzuim'. Gemeenten treden ook verschillend op tegen verzuim. Balans wijst erop dat het probleem van thuiszitters flink wordt onderschat. Ook leerplichtorganisatie Ingrado en het Regionale Meldpunt en Coördinatiepunt signaleren dit in een [recent onderzoek](#).

Definitie

"Thuiszitters' zijn in het kort kinderen en jongeren die tijdelijk of langdurig, volledig of gedeeltelijk, geen onderwijs kunnen of mogen volgen op school."

Met deze formulering lopen we meteen tegen het eerste probleem aan, omdat er nog steeds helemaal geen formele definitie van het begrip 'thuiszitter' bestaat. Door de betrokken partijen worden namelijk verschillende definities gebruikt. Er bestaat bijvoorbeeld discussie rondom de duiding 'tijdelijk of langdurig'. Is een kind dat 4 weken verstoken is van onderwijs een 'thuiszitter', of pas na 3 maanden? En een leerling die 2 uur per week en daarmee gedeeltelijk onderwijs ontvangt: is dat een thuiszitter? Of gebruiken we de term alleen als een kind of jongere helemaal geen onderwijs ontvangt? En kinderen en jongeren met een vrijstelling zijn volgens de betrokken partijen soms wél en soms geen thuiszitter. Kortom: door de wijze van registreren en de definitieverschillen blijven veel thuiszitters buiten beeld.

'Thuiszitters': een ongelukkige term

Balans en veel ouders vinden de term 'thuiszitters' ongelukkig gekozen. Alsof de problemen thuis zijn in plaats van op school en in het onderwijssysteem. 'Zitten' suggereert bovendien inactiviteit bij kinderen, terwijl ouders en het kind vaak van alles doen om alsnog ontwikkeling mogelijk te maken. Bijvoorbeeld met privéleraren, remedial teachers of 'onderwijs op een andere locatie' (OOAL).

Adviesraad EigenWijsheid zegt hierover. “Wij gebruiken liever ‘vastgelopen in het onderwijs’, ‘uitvallers’ of ‘thuiszittende kinderen of leerlingen’.” En moeder Stephanie Hibberd zegt: “Thuiszitten is geen keuze, en zeker geen identiteit. Het woord roept associaties op van een vrij passieve, relaxte situatie, terwijl het omgekeerde voor het hele gezin geldt.” In dit rapport gebruikt Balans de term ‘thuiszitters’ omdat dit gangbaar is in onderwijsland en er (vooralsnog) geen alternatieve, korte term is. Wel vragen we aandacht voor de impact van dit woord op ouders, maar ook op de beeldvorming van werkenden en beslissers in onderwijs en zorg.

Ongeoorloofd verzuim

Volgens de Leerplichttelling zijn er drie typen ongeoorloofd verzuim:

1. **Relatief verzuim:** een leerling is meer dan 16 uur in 4 weken ongeoorloofd niet aanwezig.
2. **Langdurig relatief verzuim:** een leerling volgt langer dan 4 weken geen of weinig onderwijs. Daarbij zijn er twee subgroepen:
  - 2a. Langdurig relatief verzuim van 4 weken tot 3 maanden
    - a. Langdurig relatief verzuim van 4 weken tot 3 maanden.
    - b. Langdurig relatief verzuim langer dan 3 maanden.

Ouders en school zijn het vaak niet eens wanneer school meldt dat het kind verzuimt ‘zonder geldige reden’. Ouders zeggen dat het voor het kind zeer pijnlijk is om vastgelopen te zijn in de verwachtingen van het onderwijs. Het is geen keuze, maar een gevolg van de onderwijssituatie.

3. **Absoluut verzuim:** kinderen en jongeren staan niet op een school ingeschreven - zonder dat er een vrijstelling op grond van de Leerplichtwet is.

Ouders vertellen dat zij er niet altijd van op de hoogte zijn dat hun kind uitgeschreven is van school. Soms is het kind langere tijd thuis door ziekte, mentale problemen, leermoeilijkheden, schooltrauma en het ontbreken van een passend onderwijsaanbod. Scholen schrijven het kind dan zonder medeweten van de ouders uit. Er zijn ook ouders die vertellen dat hun kind na een schorsing zonder hun medeweten is uitgeschreven van school. Ouders weten vaak niet goed wat hun rechten zijn wanneer zij hierover in conflict komen met school.

Thuiszitten

Het ministerie van Onderwijs spreekt van ‘thuiszitten’ bij: langdurig relatief verzuim langer dan 4 weken en absoluut verzuim (groepen 2a, 2b en 3). In het hoofdstuk ‘Registratie van verzuim’ gaan we in bredere zin in op deze groep.

Vrijstelling op grond van de leerplichtwet

Er zijn twee soorten vrijstelling in de leerplichtwet. Vrijstelling van de leerplicht en vrijstelling van schoolbezoek:

- Vrijstelling van inschrijving op een school op grond van artikel 5 van de leerplichtwet. Er zijn drie soorten. 5a, ‘op lichamelijke of psychische gronden niet geschikt voor school, niet leerbaar’. Een vrijstelling op grond van artikel 5 onder b van de Leerplichtwet is een vrijstelling wegens geloofs- of levensovertuiging. En artikel 5 onder c wordt het meest gebruikt voor kinderen die in Nederland wonen, maar in het buitenland naar school gaan.

- Vrijstelling van 'geregeld schoolbezoek'. Dat gaat op grond van Artikel 11 onder d (wegens ziekte) of op grond van Artikel 11 onder g ('wegens gewichtige omstandigheden') van de Leerplichtwet. Zie ook de paragraaf over 'verborgen thuiszitters'.

Steeds meer 'leerbare' en gezonde kinderen worden vrijgesteld van de leerplicht via artikel 5 onder a, bijvoorbeeld door een schooltrauma of het ontbreken van een passend onderwijsaanbod. Balans hoort regelmatig van ouders dat ze een vrijstelling van de leerplicht voor hun kind moeten aanvragen, omdat er geen passend onderwijs wordt geboden. Dit lijkt steeds vaker te gebeuren voor kinderen die in eerste instantie wel naar school gingen. Deze kinderen komen thuis te zitten of gaan naar zorgboerderijen of andere vormen van dagbesteding en krijgen - wanneer ouders hier niet actief bij de gemeente om vragen of het zelf organiseren en bekostigen - weinig of geen onderwijs. Met de juiste benadering en/of passende zorg zijn deze kinderen wel degelijk 'leerbaar'. In hun onderwijs wordt echter niet meer geïnvesteerd.

Een vrijstelling van de leerplicht of schoolbezoek moet aangevraagd worden via de gemeente waarin het kind ingeschreven staat. Deze vrijstelling geldt meestal voor één jaar. De overheid stelt dat het doorlichten van de vrijstellingen zou bijdragen aan het terugdringen van het aantal thuiszitters. Balans maakt zich hierbij wel zorgen: voor sommige kinderen en hun ouders biedt een vrijstelling wel degelijk een goede tijdelijke of langdurige oplossing. Omdat ze alleen zó kunnen ontsnappen aan drang- en dwangmaatregelen. Bovendien volgt de problematiek van kinderen vaak uit een niet-passend onderwijsaanbod; van leerstof die niet aansluit bij de leerbehoefte tot het ontzeggen van de passende ondersteuning en zorg.

Als het terugdringen van het aantal vrijstellingen een doel op zich wordt, wordt niet meer secuur gekeken naar de ondersteuning die het kind nodig heeft. Dat kan dan worden geforceerd om terug te keren naar school, zonder de juiste voorwaarden. Het risico op drang- en dwangmaatregelen kan toenemen.

Verborgen thuiszitters

'Verborgen thuiszitters' zijn kinderen die bijvoorbeeld geen volledig onderwijsprogramma volgen. Of die voor onbepaalde tijd niet welkom zijn op school. Of wiens langdurig verzuim niet is gemeld bij Leerplicht. Deze kinderen worden niet meegeteld als 'thuiszitter'. We zien diverse achtergronden voor verborgen 'thuiszitten':

Schorsing

Een kind mag maximaal één aaneengesloten week geschorst worden wat na de eerste dag gemeld worden bij de Onderwijsinspectie. Het kind mag bij schorsing geen lessen op school volgen. De school heeft dan echter wel nog steeds de plicht om het kind onderwijs te geven. Het mag niet, maar soms worden kinderen voor onbepaalde tijd geschorst en krijgen ze geen onderwijs.

Vrijstelling van geregeld schoolbezoek

Zo'n vrijstelling wordt bijvoorbeeld gegeven bij ziekte of 'wegens gewichtige omstandigheden'. De leerling blijft ingeschreven op de huidige school - die verantwoordelijk blijft voor het onderwijs. Veel ouders vertellen dat school lang niet altijd genoeg betrokken is en dat hun kind geen of onvoldoende onderwijs aangeboden krijgt. Het kind is dan eigenlijk een 'thuiszitter'.

Variawet

Kinderen die tijdelijk of gedeeltelijk geen onderwijs kunnen volgen op school, krijgen een aangepast onderwijsprogramma dat afwijkt van het minimumaantal onderwijsuren. De Onderwijsinspectie moet hiermee instemmen. De school moet de beslissing onderbouwen en een ontwikkelingsperspectief (OPP) opstellen voor ondersteuning en ‘teruggroei’ naar het volledig

Wachtlijst speciaal onderwijs

In veel gemeenten is er meer vraag naar speciaal onderwijs dan aanbod. De school waar het kind staat ingeschreven heeft dan nog steeds zorgplicht. Een groot deel moet langer dan een half jaar wachten voor er plek is op het speciaal onderwijs. Een deel van hen zit door deze lange wachttijden thuis zonder (alternatief) onderwijs. Het ministerie schat de wachtlijst voor gespecialiseerd onderwijs op 1.630.

Geen leerlingenvervoer

Leerlingenvervoer is voor kinderen die niet zelfstandig naar school kunnen. Ze krijgen een openbaar vervoerabonnement, gaan met georganiseerd vervoer met bus of taxi, of ouders krijgen een vergoeding voor het zelf halen en brengen van het kind. Of een kind kan wel van school naar huis gebracht worden, maar niet naar een BSO of behandelcentrum. Zo zijn er meer voorbeelden.

Geen/onvoldoende onderwijs in de gesloten jeugdhulp

- Kinderen en jongeren die in de gesloten jeugdzorg verblijven, gaan over het algemeen naar een school voor speciaal onderwijs die bij de instelling hoort. Het onderwijs is echter niet voor alle kinderen passend. Of er is geen onderwijs. Onderwijs op maat is nodig, anders kunnen deze jongeren hun doelen niet bereiken.

Particulier onderwijs

Voor sommige kinderen kan geen passend onderwijs gevonden worden. Soms kan een particuliere school dit wel bieden. Dat kost al gauw €15.000 à €25.000 per jaar. Dit moet door de ouders vaak zelf worden betaald. Kinderen van ouders die dit niet kunnen betalen, blijven van onderwijs verstoken. Ook deze groep heeft volgens Balans recht op passend onderwijs, bekostigd door de overheid.

Vierjarigen

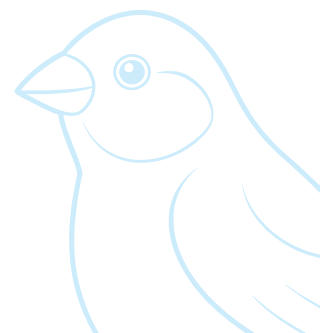
Balans en andere organisaties krijgen signalen dat scholen kinderen onder de vijf jaar vaker weigeren bij aanmelding, vanwege de ondersteuningsvraag. *Dit hoewel dit uiteraard niet is toegestaan.*

Gedeeltelijk thuiszitters

Het komt regelmatig voor dat kinderen maar gedeeltelijk op school mogen komen, bijvoorbeeld omdat school de ondersteuningsvraag niet aankan. Dit wordt vaak niet geregistreerd of geconstateerd. Vaak meldt school het niet, of de leerplichtambtenaar checkt niet hoe de ouder de situatie vindt.

Emigratie vanwege niet-passend onderwijs

Er zijn veel verhalen van ouders die verhuizen naar het buitenland - in een poging daar wél passend onderwijs te krijgen, dan wel om de drang- en dwangmaatregelen te ontvluchten. In de film ‘My journey for education’ bezoekt ex-thuiszitter Merlijn zijn vriend Alex, wiens ouders verhuisden naar Amerika om hun zoon passend onderwijs te kunnen bieden.

Kinderen en jongeren die er niet meer zijn

Het komt voor dat de situatie van niet-passend onderwijs, een onveilige onderwijsomgeving en/of thuiszitten zoveel impact heeft op het welzijn van kinderen en jongeren, dat ze mede daardoor depressieve gevoelens ontwikkelen en er zelfs sprake is van suïcide. We kunnen niet voorbijgaan aan dit zeer gevoelig onderwerp. Zie ook het hoofdstuk 'Aandacht voor specifieke groepen' en 'Gevolgen thuiszitten en niet-passend onderwijs'.

Conclusie:

Er zijn zoveel verschillende soorten, definities en soorten van verzuim of thuiszitten, dat het onmogelijk is om het exacte aantal thuiszitters vast te stellen.

Denk jij aan zelfdoding, of denk je dat je kind of leerling hieraan denkt? Zoek steun en advies via 113.

2. KINDERRECHTEN EN HET RECHT OP ONDERWIJS

Internationale verdragen

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), kortweg het 'Kinderrechtenverdrag', bepaalt waarop je recht hebt tussen je geboorte en je achttiende jaar. Zoals het recht op onderwijs ([Artikel 28](#)). En volgens [Artikel 29](#) moet onderwijs aan kinderen gericht zijn op de zo volledig mogelijke ontplooiing van het kind, van diens persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens.

In '[Artikel 26: Onderwijs](#)' van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM) staat dat onderwijs een mensenrecht is en lager en basisonderwijs kosteloos zullen zijn. Het lager onderwijs is verplicht, maar ouders bepalen de soort van opvoeding en onderwijs. Ook de UVRM stelt dat het onderwijs gericht zal zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid én versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Onderwijs is dus veel breder dan alleen rekenen, taal en zaakvakken. Onderwijs moet gericht zijn op de volle ontwikkeling van het kind.

Het [Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap](#) (kortweg het 'VN-verdrag Handicap') geeft mensen met een beperking of chronische aandoening recht op gelijke behandeling en gelijkwaardig meedoen. Dus: toegankelijkheid, naar school kunnen, passende zorg, vervoer of vrijetijdsbesteding. Deze kinderen hebben recht op doeltreffende onderwijsaanpassingen. Het VN-verdrag verplicht de overheid tot een inclusief onderwijssysteem waarbij het recht op speciaal onderwijs blijft bestaan.

In de praktijk wordt ook dit verdrag niet of nauwelijks beschermd en uitgevoerd. Ouders zeggen dat hun kind binnen het huidige systeem niet toegelaten wordt tot regulier onderwijs en niet samen met leeftijdsgenootjes naar een school in de buurt kan. Of het gaat wel naar school, maar zonder de juiste zorg en ondersteuning. Andere kinderen zitten thuis.

Volgens '[Artikel 3: Belang van het kind](#)' van het IVRK moet bij alle maatregelen en besluiten het belang van kinderen leidend zijn. Volgens '[Artikel 12: De mening van het kind](#)' moet diens mening serieus genomen worden. Het kind heeft het 'recht om gehoord te worden'. Balans weet vanuit gesprekken met kinderen, ouders en professionals dat dit niet altijd leidend is, maar dat bijvoorbeeld het financiële belang voor gaat.

Leerplicht versus leerrecht

Het idee van leerrecht, ofwel een recht op onderwijs, betekent dat kinderen niet (alleen) verplicht worden om onderwijs te volgen, maar ook dat ze recht hebben op kwalitatief en passend onderwijs dat bij hun capaciteiten en behoeften aansluit. Leerrecht verschuift de focus naar onderwijs dat inclusiever is en beter aansluit bij de diversiteit van leerlingen. Het geeft schoolbesturen en overheden meer verantwoordelijkheid. Situaties waarin kinderen als 'thuiszitters' eindigen, zouden hiermee minder vaak voorkomen. Ook zou het leerrecht ouders en kinderen een betere rechtspositie geven om onderwijs op te eisen.

Het idee van een ‘leerrecht’ speelt een steeds grotere rol in de discussie over passend onderwijs en de noodzaak om het huidige systeem te hervormen naar een model dat meer gericht is op ontwikkeling, ondersteuning en passende begeleiding.

Veilig klimaat

In een open en veilig schoolklimaat voelen leerlingen zich geaccepteerd. Ze mogen en kunnen zichzelf zijn en hoeven hun diversiteit niet te verbergen. Aandacht en respect voor elkaars mening staan centraal. Helaas geven kinderen, onder wie thuiszitters, regelmatig aan dat ze zich onveilig voelen op school. Dat blijkt onder meer uit de enquête die Balans in oktober 2024 uitzette, en uit het Rapport ‘Ieder kind overal veilig?’ van Balans.

Passend onderwijs

Het doel van passend onderwijs is dat alle leerlingen met een ondersteuningsbehoefte een passende plek krijgen op een school in de regio die past bij hun kwaliteiten. Scholen moeten ervoor zorgen dat een kind hulp krijgt op school of op een passende andere plek, zoals gespecialiseerd onderwijs. ‘De evaluatie passend onderwijs’ uit 2020 toont echter aan dat dat in de praktijk vaak niet lukt. Een kwart van de ouders is ontevreden. Ook leerkrachten gaven aan waar zij tegenaan lopen.

Zorgplicht

Volgens de Wet Passend Onderwijs hebben scholen een zorgplicht: als blijkt dat een leerling extra ondersteuning nodig heeft, heeft het bestuur van de school de plicht en de verantwoordelijkheid om deze leerling een passende plek te bieden. Dit kan zowel binnen het regulier onderwijs als binnen het gespecialiseerd onderwijs zijn. Dit voorkomt dat ouders zelf op zoek moeten en het kind zonder onderwijs zit. Kan de school die ondersteuning niet zelf bieden, dan moet het schoolbestuur in overleg met ouders een passende plek zoeken op een andere school binnen het samenwerkingsverband.

Deze zorgplicht wordt regelmatig niet nageleefd. ‘De evaluatie passend onderwijs’ in 2020 liet dat zien. Aanmeldingen worden niet in behandeling genomen of leerlingen worden doorverwezen naar het speciaal (basis-)onderwijs.

Ontwikkelingsperspectief (OPP)

Wanneer een kind extra ondersteuning nodig heeft, is de school wettelijk verplicht een ontwikkelingsperspectief (OPP) op te stellen voor het kind. Dat moet gebeuren in overleg met de ouders. Het OPP geeft school handvatten voor de juiste ondersteuning. Het bevordert ook planmatig handelen, doordat het OPP minstens één keer per jaar moet worden geëvalueerd. Ouders hebben instemmingsrecht op het ‘handelingsdeel’ van het ontwikkelingsperspectief. Het rapport ‘De stem van ouders in passend onderwijs’ van Balans (2022) toont echter aan dat er nog te vaak geen OPP wordt opgesteld, uitgevoerd of geëvalueerd - of dat het OPP niet voldoet aan de juiste voorwaarden.

Zorgwekkende signalen

In het eindrapport ‘Evaluatie passend onderwijs’ uit 2020 wordt geconstateerd dat leraren vinden dat ze over voldoende kennis en vaardigheden beschikken om leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften onderwijs te geven, maar dat een gezamenlijke visie en aanpak ontbreekt. Passend onderwijs ontbreekt in het basiscurriculum van opleidingen tot leraar. Ook voelt de helft van de leraren in het primair onderwijs zich overbelast of zitten ze naar eigen zeggen ‘aan de grens’ bij het bieden van onderwijs aan leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften.

In datzelfde rapport uit 2020 constateerde de Onderwijsinspectie dat in veel gevallen niet was vast te stellen of de extra begeleiding en ondersteuning in het basisonderwijs geleid hadden tot de verwachte ontwikkeling van leerlingen. Weinig scholen konden zich hierover verantwoorden.

Inclusief onderwijs

Bij inclusief onderwijs gaan alle kinderen zoveel mogelijk samen naar dezelfde school, ook als ze ondersteuning nodig hebben. School is dan een afspiegeling van de maatschappij waar kinderen samen leren en ontwikkelen. Ze krijgen onderwijs en zorg op maat. De overheid wil stapsgewijs hiernaar toewerken richting 2035. Minder kinderen hoeven dan naar het speciaal onderwijs (dat wél belangrijk blijft voor het ontwikkelen van kennis en expertise, die vervolgens weer te gebruiken zijn in het reguliere onderwijs). Het VN-verdrag Handicap uit 2016 zette inclusie sterker op de politieke agenda. In Artikel 24 staat dat de overheid een 'inclusief onderwijssysteem' moet waarborgen, dat personen met een handicap niet op grond van hun handicap worden uitgesloten van het algemene onderwijssysteem en dat zij daarbinnen passende ondersteuning krijgen. De aparte voorzieningen buiten het algemene onderwijssysteem in Nederland staan haaks hierop.

Conclusie:

Het recht op onderwijs is niet goed verankerd in de Nederlandse wetgeving en de dagelijkse uitvoeringspraktijk.

3. AANDACHT VOOR SPECIFIEKE GROEPEN

Het onderwijssysteem is gericht op het gemiddelde kind als 'norm': toetsen, schooladviezen, 'afwijkingen' waarbij ondersteuning nodig is. Dit legt druk op kinderen van wie de ontwikkeling niet binnen deze gemiddelde 'norm' past.

Neurodivergentie

Geen brein is hetzelfde: er is 'neurodiversiteit'. Mensen denken en leren allemaal verschillend. Het 'normale brein' of 'standaardbrein' bestaat niet. Er zijn echter wel groepen mensen met grotendeels vergelijkbare manieren van denken, communiceren en informatie verwerken. Zij delen een gevoel van identiteit, bijvoorbeeld: 'autistisch', 'dyslectisch', 'hoogbegaafd' of 'ADHD'er'. Mensen met één of meer van deze identiteiten worden 'neurodivergent' genoemd. Mensen met het meest voorkomende neurotype worden 'neurotypisch' genoemd. Het brein werkt bij hen op de meest voorkomende manier. Hun denken of gedrag wordt door de samenleving als 'normaal' beschouwd.

Leuk om te weten!

De term neurotypisme komt uit de parodie 'The Institute for the Study of the Neurologically Typical'. Daarin is het een neurobiologische stoornis met een eenzijdige belangstelling voor sociale gesprekje's en een obsessie om zich aan te passen aan de norm van de groep.

De neurodiversiteitsbeweging wil inclusie van alle mensen en tegelijkertijd omarming van neurologische verschillen. Veel kinderen voelen uitsluiting, vooroordelen of discriminatie vanwege hun neurodiversiteit op school of daarbuiten. Ze voelen zich regelmatig niet veilig en kunnen niet altijd rekenen op begrip of ondersteuning. Geregeld kunnen ze ook niet goed gebruikmaken van de nodige voorzieningen en hulpmiddelen. Het is kinderen bijvoorbeeld niet altijd toegestaan om een koptelefoon tegen storende/pijnlijke geluiden mee de klas in te nemen, een pet tegen fel licht of prikkels, of een dierbaar voorwerp om te helpen reguleren. Onderwijzers kunnen denken dat het kind zich aanstelt, of dat alle kinderen straks zo'n aanpassing willen. Of ze hebben als argument 'dat de samenleving straks ook geen uitzonderingen maakt'.

Uitspraken die jongeren horen:

"Ik heb dit al zo vaak uitgelegd, je hoort het nu te kunnen!"

"Niet zo overdrijven. Er is helemaal niet veel lawaai"

"Je krijgt geen extra tijd voor deze toets, want dat is niet eerlijk tegenover de anderen"

"Je krijgt geen pauze want je werk is niet af"

"Je begrijpt best wat ik zeg. Doe niet alsof je dom bent"

"Zoek het zelf maar uit, je bent toch zo slim?"

"Hij/zij heeft geen behoefte aan vriendschappen want hij/zij is autistisch"

"Kijk me aan als ik tegen je praat"

Ook kinderen en jongeren die chronisch of langdurig ziek zijn, een geestelijke en/of lichamelijke beperking hebben, of vanwege seksuele geaardheid of genderidentiteit tegen problemen aanlopen, zijn specifieke groepen.

Een inclusieve en respectvolle omgeving bevordert het welzijn van kinderen en stimuleert hun deelname aan het onderwijs en prestaties.

Met inclusief onderwijs houd je rekening met ieders ondersteuningsbehoefte en de diversiteit hierin. Een succesvolle methode is **Universal Design for Learning** (UDL). Dat biedt gelijke mogelijkheden voor alle leerlingen en maakt leerlingen meer tevreden en gemotiveerd, omdat ze hun eigen leerproces kunnen vormgeven. Hoewel maatwerk nodig blijft, zijn minder kostbare individuele aanpassingen nodig. UDL kent drie principes:

1. Waarom het kind leert: je vergroot betrokkenheid en motivatie van het kind door in te spelen op diens interesses en individuele keuze en autonomie te verhogen.
2. Wat het kind leert: je biedt informatie aan op een manier die is aangepast aan de voorkeurszintuiggebieden van het kind: via tekst, afbeeldingen, video, audio, tactiele of hands-on activiteiten. En aangepast naar tijd en ritme.
3. Hoe het kind leert: leerlingen mogen op verschillende manieren laten zien wat ze geleerd hebben.

Neurodivergente kinderen hebben vaker moeite met het aangeven van ongemakken en emoties. Daardoor lopen ze de benodigde steun mis. Kijk voor meer informatie op deze websites: [‘naar inclusiever onderwijs’](#), [onderwijs ontwerpen voor iedereen](#), en [wat leerlingen willen over inclusief onderwijs](#).

Neurodiversiteit behoeft in het onderwijs meer aandacht, in de strijd tegen uitsluiting en discriminatie, om kinderen zich veiliger te laten voelen (en zich zo vrijer te laten ontwikkelen) en voor gelijke kansen waarbij élk kind gebaat is. Oudervereniging Balans vraagt het onderwijs om breder te kijken, de blik naar binnen te wenden en minder naar externe factoren te kijken. Wegnemen van toegankelijkheidsproblemen vermindert verloren mogelijkheden en talenten.

Neurodivergentie en BPOC en biculturele kinderen

BPOC staat voor ‘Black People and People of Color’, ofwel ‘Mensen van kleur’. ‘Bicultureel’ houdt in dat iemand zich met twee of meer culturen, etniciteiten of nationaliteiten identificeert of hieraan verbonden is. Neurodivergente BPOC en biculturele kinderen lopen vaak tegen discriminatie en ongelijkheid aan.

‘Intersectionaliteit’ helpt te begrijpen hoe verschillende sociale identiteiten (gender, kleur, etniciteit, klasse, religie, seksuele geaardheid, leeftijd) met elkaar verweven zijn en hoe die verwevenheid kan leiden tot unieke vormen van discriminatie en ongelijkheid. Ze benadrukt dat mensen vaak gelijktijdig op verschillende manieren worden beoordeeld en dat deze intersecties invloed hebben op hun ervaringen en kansen in de samenleving. Dit helpt om de complexiteit van hun ervaringen te begrijpen.

Neurodivergente kinderen met een migratieachtergrond kunnen te maken krijgen met vooroordelen en stereotypen die hun ontwikkeling en sociale interacties beïnvloeden. Het kan leiden tot een dubbel stigma, wat de kans op uitsluiting verhoogt, sociaal en in het onderwijs. Leerkrachten en hulpverleners kunnen vanuit (onbewuste) vooroordelen niet adequaat reageren op hun behoeften.

Luister de ervaring van NVA-ambassadeur Birsen Basar.

Sima de Bruyn-Daoud (oprichter en voorzitter van stichting iQ+) en Leonieke Boogaard (specialist in *Gifted Education*) zetten zich met het project 'De vele gezichten van hoogbegaafdheid' in om ervoor te zorgen dat mensen in het onderwijs, de zorg en de politiek zich meer bewust worden van het feit dat ook onder mensen met een migratieachtergrond hoogbegaafdheid een rol kan spelen.

Neurodivergente kinderen kunnen zich gedwongen voelen rekening te houden met tegengestelde belangen. Ze willen zich aanpassen aan de verwachtingen van hun culturele achtergrond en vanuit de samenleving (zoals school), maar óók hun neurologische behoeften erkennen. Vergroting van de aandacht voor intersectionele problematiek in onderwijs en zorg bij zowel ouders als school en professionals stelt hen in staat neurodivergente BPOC en biculturele kinderen te begrijpen en adequaat te ondersteunen. En dat vergroot de kans op juiste ondersteuning, gelijke kansen en een betere levenskwaliteit van neurodivergente kinderen en hun gezinnen.

Suicide: risico's en beschermende factoren

Balans is zich ervan bewust dat dit een zeer gevoelig onderwerp is en wij hebben ons best gedaan om er op de juiste manier over te schrijven. Wij zouden het dan ook heel erg verdrietig vinden als iemand zich door onze tekst niet gehoord, gezien of gekwetst zou voelen. Dat is zeker niet onze bedoeling. En wanneer dit toch zo is, neem dan contact op.

Het baart ons zorgen dat steeds meer ouders vertellen over (jonge en oudere) kinderen met depressieve gevoelens of suïcidale gedachten. Ook zelfbeschadigend gedrag neemt toe: anorexia, boulimia, snijden of krassen, extreem jezelf wassen of smetangst. Ouders van thuiszitters zeggen dat hun kind niet naar school wil omdat het gepest wordt, zich onveilig voelt, overbelast is - of doordat het zich constant aanpassen aan verwachtingen van anderen leidt tot identiteitsproblemen en uitputting. Risicogroepen zijn jongeren met autisme, meisjes met chronisch suïcidaal gedrag en ernstige mentale internaliserende problemen, en LHBTQ+-jongeren. Een factsheet van 113 Zelfmoordpreventie biedt recente informatie en praktische preventietips.

De risicofactoren zijn een wisselwerking tussen genetische, biologische, psychologische en sociale factoren.

Risicofactoren met betrekking tot onderwijs:

A. Onvoldoende of geen passende ondersteuning

Neurodivergente kinderen (met autisme, ADHD, DCD, depressie of angststoornis) kunnen zich vaak niet goed aanpassen aan de omgeving. Dit kan ze het gevoel geven dat ze falen, afwijkend zijn en niet goed genoeg. Professionals begrijpen hen niet of zien het niet. Kinderen met autisme kunnen zich moeilijk uiten. Zij zijn gebaat bij het aanleren van coping-mechanismen, betrokkenheid bij sociale activiteiten en onderwijs-ondersteuning.

B. Sociale uitsluiting

Kinderen die niet goed passen in het reguliere onderwijssysteem, kunnen vaak te maken krijgen met pesten en kunnen zich eenzaam voelen. Zonder vrienden en sociale steun kunnen ze zich nog slechter gaan voelen - met eenzaamheid, wanhoop en depressie tot gevolg. Ze krijgen te maken met vooroordelen en met discriminatie door kennisgebrek.

Een ouder zegt: *“Neurodivergent is niet zozeer een andere manier van denken en doen, maar een andere manier van zijn. Helaas wordt gedrag vaak verkeerd geïnterpreteerd. Als je dan op school niet begrepen wordt, vastloopt en thuis komt te zitten, kan ik me voorstellen dat dat gevoel van eenzaamheid alleen maar meer benadrukt wordt. Ik kan me voorstellen dat die eenzaamheid moedeloos maakt en de gedachte aan suïcide vergroot. Ieder mens wil gezien en gewaardeerd worden.”*

Je niet op je gemak voelen verhoogt stressniveaus, wat kan leiden tot angst en andere mentale gezondheidsproblemen. Soms vluchten jongeren in bijvoorbeeld middelenmisbruik en verergeren zo hun situatie en het risico op suïcide. Onderzoek uit 2017 toont patronen: bijna de helft van de jongeren was op school of in de buurt gepest. Ook een gespannen thuissituatie, het gebruik van drugs en negatieve gevolgen na seksueel of fysiek misbruik kwamen terug. Jongens hadden relatief vaak problemen op school doordat ze aansluiting bij leeftijdgenoten of leraren misten (door autisme of ADHD). Zij gebruikten relatief vaak softdrugs. Bij meisjes speelden onzekerheid en perfectionisme mee en stapelden psychische problemen zich op, met zelfbeschadiging en schoolverzuim. Zij deden relatief vaker een zelfmoordpoging. Via internet vonden ze steun, maar namen soms ook een suïcidale identiteit aan.

Camouflage van neurodivergente eigenschappen is een schadelijk copingmechanisme, dat kan leiden tot uitputting, eenzaamheid, depressie en identiteitsproblemen, en zo een risicofactor voor suïcidaliteit is.

Lisa Morgan, autismespecialist en ervaringsdeskundige in crisisondersteuning en suïcidepreventie, zegt: “Iemand met autisme negeert pijnlijke sensorische stimulatie uit de omgeving. Iemand kijkt, praat en staat op de ‘juiste’ manier, neemt deel aan conversaties die niet begrepen en beleefd worden. De gedachte ‘Wat geeft het als ik er niet meer ben, mensen zullen me niet missen’, is een direct gevolg van camoufleren en het missen van verbinding met de mensen en de wereld om je heen. Ze hebben ervaren dat als ze laten zien wie ze zijn, ze te maken kunnen krijgen met afwijzing. Omdat de omgeving hierdoor de persoon met autisme niet echt leert kennen, ontstaat er een diepe eenzaamheid en disconnectie met de wereld. Wanneer die om hulp vraagt, is de aangeboden hulp afgestemd op een neurotypisch persoon, niet op een autistisch persoon.”

Op de Belgische website zelfmoord 1813 staat deze factsheet over hoogbegaafdheid en suïcide. Dr. Willy de Heer schrijft er ook over, onder andere op deze pagina op de website van Balans.

Als jongeren zich niet gehoord of gezien voelen, ontwikkelen ze een laag toekomst- en zelfbeeld. Steeds meer jongeren worstelen met wantrouwen of onvrede met bestaande systemen of de maatschappij. Ze maken zich zorgen over klimaatverandering, woningnood, bestaanszekerheid en de toekomst van hun generatie. Problemen in het gezin kunnen de gevoelens verergeren. Ondersteuning van het gezin is dus in het belang van het kind.

Ouders vertellen dat het onderwijs en de geestelijke gezondheidszorg vaak bron van stress zijn, doordat ze niet weten of en wanneer hun kind de nodige zorg krijgt en of deze vergoed wordt. Financiële barrières of een gebrek aan beschikbare diensten kunnen toegang tot hulp hinderen.

Minder druk

Preventief tegen suïcidale gedachten werkt verlaging van prestatiedruk. Bijna één op de drie jongeren van 12 tot en met 16 jaar ervaart regelmatig tot vaak druk om aan eigen of andermans verwachtingen te voldoen.

Bij meisjes is dat bijna 35%, bij jongens bijna 25%. Ook voelen meisjes meer druk om te voldoen aan verwachtingen van anderen: 34% van de meisjes tegenover 21% van de jongens.

De ervaren druk neemt met de leeftijd toe: 21% van de 12-jarigen en 44% van de 16-jarigen voor eigen verwachtingen; 17% bij 12-jarigen en 40% bij 16-jarigen voor verwachtingen van anderen. In het basisonderwijs ervaart 18,9% veel druk door schoolwerk, op het voortgezet onderwijs 46,8%. In het voortgezet onderwijs ervaren meisjes vaker druk door schoolwerk dan jongens: 56,3% tegenover 37,7%. In het basisonderwijs ervaren evenveel jongens als meisjes druk door huiswerk en school. Deze ervaren druk nam toe tussen 2001 en 2021, van 16% naar 47%. En naarmate het schoolniveau stijgt, neemt ook de druk toe. Lees meer in [de verdieping](#) op de [website van het NJI](#).

Samenwerking met ouders

Ouders en verzorgers spelen een grote rol in het leven van jongeren. Daarom moeten onderwijs en zorg goed samenwerken met ouders en hen ondersteunen. Ouders hebben heel veel kennis en kennen hun kind het best. Door samen op te trekken en ouders te informeren en (financieel) te ondersteunen, kunnen zij hun kinderen beter helpen.

Dat gebeurt echter nauwelijks, hoort Balans. Ouders worden vaak pas achteraf ingelicht over gegeven ondersteuning, en zij herkennen hun kind of hun gezinssituatie niet in de verslaglegging. School dient flexibele en inclusieve opties te ontwikkelen, zodat 'thuiszitters' weer in contact komen met onderwijs en anderen.

Maatschappelijke signalen

Suïcidale gevoelens zijn net zo goed 'kanaries in de kolenmijn'. Kinderen uiten dat ze niet alleen klem zitten in zichzelf, maar doorgaans juist ook in hun omgeving. Hun signalen zijn alarmerende tekenen van een maatschappelijk probleem dat tot uiting komt op school, waar kinderen in al hun diversiteit samenkomen. Een meer inclusieve samenleving (en school) is preventiever voor iedereen dan behandeling van individuele problemen.

De rol van school

School is een zeer belangrijk onderdeel van het leven van kinderen. Een plaats waar ze buiten het comfortabele gezin in contact komen met andere kinderen en de maatschappij. Gevoel van veiligheid hier is bepalend, zo toont ook een [onderzoek in de Journal of School Psychology](#) (2022). Een benadering die rekening houdt met de academische, sociale en emotionele behoeften van studenten met suïciderisico sluit aan op ondersteuning en aanbod thuis en in de maatschappij: inclusief, gericht op verbondenheid, een sfeer waarin pesten geen grond vindt.

Denk jij aan zelfdoding, of denk je dat je kind of leerling hieraan denkt?
Zoek steun en advies via 113. **113** zelfmoord
preventie

4. REGISTRATIE VAN VERZUIM

In dit hoofdstuk lichten we de registratie van verzuim toe, om de cijfers in het volgende hoofdstuk beter te kunnen duiden.

Scholen zijn verplicht om *ongeoorloofd verzuim* of *langdurig geoorloofd verzuim* te melden bij de leerplichtambtenaar. Zie voor uitleg over deze termen het hoofdstuk 'Dit zijn de thuiszitters'.

Registratie van verzuim

- **Leerplichtregistratie:** Scholen moeten ongeoorloofd verzuim (meer dan 16 uur per vier weken) melden bij de leerplichtambtenaar. Deze registratie is vaak een eerste stap om zicht te krijgen op thuiszitters.
- **Verzuimregistratie via DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs):** Dit is een landelijk systeem waarin zowel absoluut als relatief verzuim geregistreerd wordt.
- **Meldplicht Samenwerkingsverband (SWV):** Scholen zijn ook verplicht om langdurig thuiszitten te melden aan het samenwerkingsverband. Een thuiszitter is een kind dat meer dan vier weken niet naar school gaat. Deze meldingen worden gedeeld met de gemeente.

Registratie bij inspectie

- Schorsen (maximaal 5 dagen) moet gemeld worden bij de inspectie. Dit gebeurt lang niet altijd. Ook hoort Balans regelmatig van ouders dat kinderen langdurig worden geschorst, al mag dit wettelijk gezien niet.

- **Onderwijstijd onderschrijding** op basis van de variawet, scholen moeten dat melden bij de inspectie. Ook dit gebeurt niet altijd (zie ook het rapport 'De Staat van het Onderwijs'). Daarop is geen controle of zicht. En daarmee ontbreekt zicht op aanpassingen die de school zou moeten doen om ervoor te zorgen dat hun leerling weer (volledig) onderwijs op school kan volgen.

Verzuim en thuiszitten worden dus geregistreerd door verschillende instanties: door scholen, de gemeente (Leerplicht), samenwerkingsverbanden en DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs). Zowel scholen als gemeenten moeten verzuimgegevens doorgeven aan DUO.

Het komt voor dat een school een leerling aanmerkt als 'ziek', terwijl het kind in werkelijkheid thuis zit, omdat het niet naar school kan of mag komen. Ouders weten vaak niet op welke manier hun kind is geregistreerd en wat hiervan de consequenties zijn. Soms meldt een school verzuim niet vanuit goede bedoelingen, in een poging om mee te werken aan het organiseren van passend onderwijs of om problemen met leerplicht voor ouders en jongere te willen voorkomen.

Er is veel aan te merken op de huidige manier van registreren. We sommen het hier op, maar zeggen vooraf wel dat een waterdicht systeem van registreren een illusie lijkt. En willen benadrukken dat we zeer sceptisch zijn over meer registreren. Onderstaande opsomming over de manieren van registreren geven wel aan waarom niemand het aantal thuiszitters in ons land precies weet.

- Het is niet duidelijk wie bepaalt, dan wel mag bepalen, of er sprake is van geoorloofd of ongeoorloofd verzuim en op basis van welke criteria.
- Er is geen controle (mogelijk) op de registratie. Als schoolbesturen, om wat voor reden ook, besluiten om (gedeeltelijk) verzuim níet te melden aan de gemeente (Leerplicht), het samenwerkingsverband of DUO, wordt dat door niemand opgemerkt.
- Ouders en jongeren weten zelf niet of zij (leerling en ouders) geregistreerd staan – en zo ja, hoe. En ook niet wat daarvan de consequenties zijn. Dit blijkt ook uit onze enquête.
- De huidige manier van registreren geeft geen inzicht in de reden van uitval.
- Veel partijen registreren zonder dat duidelijk is waarom, en waarvoor dit nodig is. En zonder dat duidelijk is wat er vervolgens met de gegevens gebeurt.
- Registraties zijn achteraf pas zichtbaar, ná het schooljaar.
- Ouders en jongeren kunnen zelf geen verzuim of thuiszitten melden, of checken of het is gemeld.

De huidige manier van registreren is dus verre van een waterdicht systeem. Daaruit volgt de conclusie dat de huidige cijfers rond verzuim en thuiszitters onvolledig en niet valide zijn. Net als berekeningen die deze cijfers als uitgangspunt nemen. En bovendien geen inzicht geven in de achterliggende oorzaken van onderwijsuitval. Zie ook de uitleg over ‘verborgen thuiszitters’ in het hoofdstuk ‘Oorzaken van verzuim en thuiszitten’.

Ga niet méér registreren!

Wij zijn wij sceptisch over de wens van het ministerie van Onderwijs en beleidsmakers om juist méér verzuim te gaan registreren. Ga zeker geen (bijzondere) persoonsgegevens van kinderen en jongeren vastleggen en delen. Als er al (meer) geregistreerd gaat worden, moet dat in ieder geval op één punt zijn; alleen op schoolniveau herleidbaar naar een persoon, en elders anoniem. Het moet transparant en inzichtelijk zijn voor jongeren en ouders, zonder negatieve consequenties voor hen. En het moet bijdragen aan een structurele oplossing voor de achterliggende problemen in het onderwijs. De ervaring laat zien dat registreren van verzuim en hier op individueel niveau op acteren niet de oplossing voor de achterliggende problemen in het onderwijs is. Bovendien is het risico dat meer registreren leidt tot meer drang en dwang.

5. DE CIJFERS

We beginnen dit hoofdstuk met een uitwerking van de cijfers en schattingen die door anderen genoemd zijn. En eindigen met de schatting van Oudervereniging Balans. Ook bekijken we de cijfers vanuit het perspectief van de Ethos-classificatie (Europese Typologie van dakloosheid en sociale uitsluiting) en het klachtenmanagement. Maar dus wel met een grote kanttekening bij het noemen van cijfers. Want, zoals Adviesraad Eigenwijsheid zo mooi zegt: *‘De discussie zou niet moeten gaan over het aantal thuiszitters, maar over het feit dat dit kan gebeuren.’*

Werkelijke aantal niet in beeld

In 2020 toonde het rapport ‘Thuiszitters Tellen’ al aan dat het aantal thuiszitters veel hoger lag dan het officieel gehanteerde aantal. Sindsdien is er weinig tot niets veranderd aan de manier van registreren. Wel is nóg duidelijker dat het werkelijke aantal niet in beeld is, veel hoger is dan waar officieel van wordt uitgegaan, en nog steeds stijgt. Onder andere Ingrado (belangenorganisatie leerplichtambtenaren), de NVA (Nederlandse Vereniging voor Autisme) en Jeugdvisie benoemen dit. Zie ook het hoofdstuk ‘Historie en ontwikkeling van thuiszittersbeleid’ en het hoofdstuk ‘Oorzaken van verzuim en thuiszitten’. Iedereen houdt nog steeds verschillende cijfers aan, mede door verschillende definities. Maar ook als het werkelijke aantal thuiszitters bekend zou zijn, dan zegt dat nog niets (of weinig) over de achterliggende oorzaken van onderwijsuitval. Inzicht daarin is nodig om verbetermaatregelen te kunnen vaststellen die wél werken. Zie voor meer uitleg hierover het hoofdstuk ‘Dit zijn de thuiszitters’ en ‘Registratie van verzuim’.

Dit alles heeft tot gevolg dat het noemen van het cijfer van het geregistreerd aantal thuiszitters geen juiste of volledige weergave van het aantal uitvallers is. En dat we met zekerheid kunnen zeggen dat er meer uitvallers zijn.

Thuiszitten, definitie en cijfers van het ministerie van Onderwijs

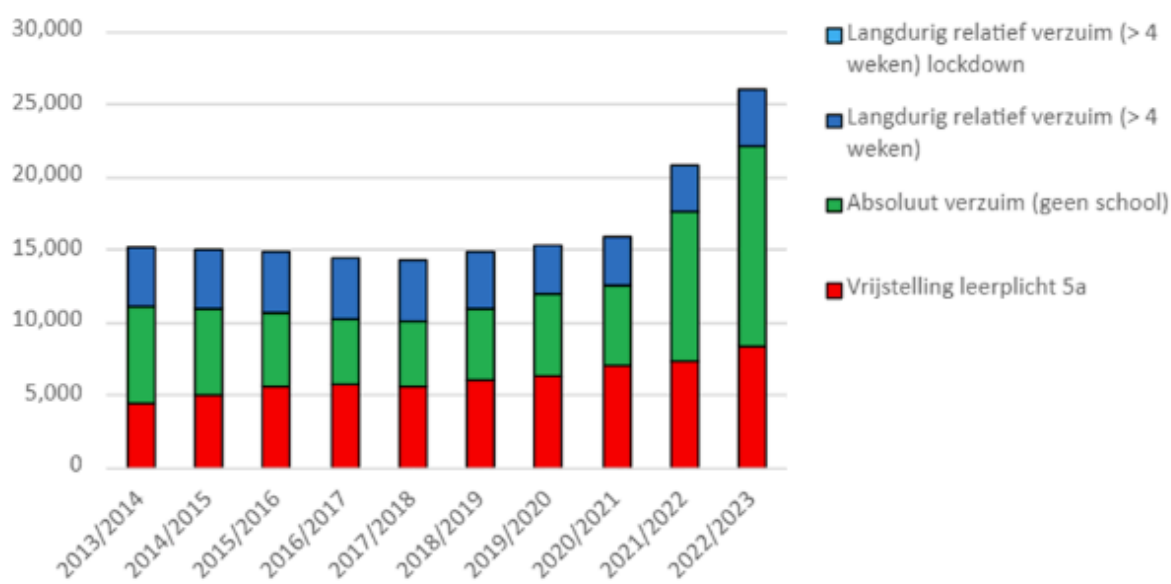
Het ministerie van Onderwijs spreekt van ‘thuiszitten’ bij langdurig relatief verzuim langer dan vier weken, en bij absoluut verzuim (zie voor uitleg over deze termen ‘Dit zijn de thuiszitters’).

- Volgens het ministerie stonden er in het schooljaar 2022/2023 13.707 leerplichtige kinderen niet op een school ingeschreven, zonder vrijstelling van de leerplicht (5a); een toename die volgens Ingrado deels komt door de toename van het aantal kinderen dat naar Nederland emigreerde.
- In het schooljaar 2022/2023 waren er 3.881 kinderen die wel op een school stonden ingeschreven, maar ongeoorloofd langer dan 4 weken verzuimden. We weten dat veel van deze kinderen verzuimen vanwege een gebrek aan passend onderwijsaanbod.
- Daarnaast zijn er 8.422 kinderen met een vrijstelling van de leerplicht (artikel 5a) die geen onderwijs of ontwikkeling ontvangen. Ze staan wel geregistreerd maar worden niet uitgevraagd of meegenomen in de leerplichttelling. Deze kinderen heten formeel geen ‘thuiszitters’.
- In bovenstaande zijn de vroegtijdig schoolverlaters, de zogenaamde ‘VSV’-leerlingen, niet meegenomen. Dit zijn er 30.245.

- Jaarlijks rapporteert de minister aan de Tweede Kamer achteraf de situatie rond het aantal thuiszitters. In de Kamerbrief van 10 mei 2024 staan de cijfers over het schooljaar 2022/2023.

Officiële cijfers afgelopen jaren

In dit overzicht staan de cijfers van de afgelopen tien jaar:

Het aantal thuiszitters in Nederland varieert, afhankelijk van de definitie van 'thuiszitter' en de periode waarnaar wordt verwezen. Zie voor een uitgebreidere uitleg het hoofdstuk 'Dit zijn de thuiszitters' en 'Registratie van verzuim'.

Vrijstellingen van de Leerplicht

Vrijstellingen op basis van artikel 5 (lid a of lid b) van de Leerplichtwet hebben ook invloed op het aantal thuiszitters, wat leidt tot hogere cijfers dan vaak wordt gerapporteerd.

In het schooljaar 2022/2023 waren dit de aantallen vrijstellingen (bron: de officiële Rapportage leerplichtwet G-gemeenten):

- aantal vrijstellingen op grond van artikel 5a van de Leerplichtwet ('op lichamelijke of psychische gronden niet geschikt voor school, niet leerbaar'): 8422
- aantal vrijstellingen op grond van artikel 5b (vrijstelling wegens geloofs- of levensovertuiging): 2124.

De discussie over vrijstellingen en hoe ze bijdragen aan het thuiszittersprobleem, is actueel en roept vragen op over hoe passend onderwijs en leerplicht in Nederland zijn geregeld. Zo stelt Ingrado voor om de vrijstellingen van de leerplicht niet meer mogelijk te maken. Balans maakt zich hier zorgen over. Omdat een vrijstelling van de leerplicht op dit moment voor ouders en jongeren vaak de enige uitweg is uit het moeras van drang- en dwangmaatregelen en 'bemoeizorg' waarmee ze worden geconfronteerd. Dit blijkt uit onze enquête, maar ook uit het rapport van de NVA: 'Als iedereen naar school kan, behalve jij'. Volgens Balans moet eerst het recht op onderwijs worden geborgd, voordat de route naar een vrijstelling wordt afgesloten of ontmoedigd.

Geoorloofd verzuim (langdurig ziek)

Kinderen die geregistreerd staan onder 'geoorloofd verzuim' (langdurig ziek) vallen onder weer een andere categorie. Het exacte aantal kinderen en jongeren dat als ziek geregistreerd staat op scholen in Nederland is lastig te achterhalen, omdat dit niet centraal wordt bijgehouden in openbare statistieken op landelijk niveau (zie het hoofdstuk 'Registratie van verzuim'). Bovendien weten we (en horen we ook regelmatig terug van ouders) dat lang niet al deze kinderen ook daadwerkelijk als ziek worden geregistreerd.

Er zijn cijfers en onderzoeken die een beeld geven van het geoorloofd verzuim:

- Kortdurend ziekteverzuim: dit is vrij gebruikelijk en veel kinderen melden zich af en toe ziek. Deze cijfers worden niet nationaal verzameld omdat het om kortdurende afwezigheid gaat.
- Langdurig ziekteverzuim: volgens schattingen had in 2022 ongeveer 2% van de leerlingen in het voortgezet onderwijs te maken met langdurig ziekteverzuim. Dit zijn kinderen die meer dan vier weken aaneengesloten ziek zijn.
- Ziekte als reden voor thuiszitten: er zijn kinderen die langdurig ziek zijn en daardoor thuiszitten, maar vaak valt dit samen met andere factoren zoals psychische problemen of gebrek aan passend onderwijs.

Hoewel het exacte aantal zieke leerlingen niet beschikbaar is, maakt langdurig ziekteverzuim een belangrijk deel uit van de bredere discussie over thuiszitters en kinderen die geen onderwijs ontvangen.

In Nederland zijn er volgens gegevens van schooljaar 2022/2023 ongeveer:

- 1,5 miljoen basisschoolleerlingen;
- 950.000 voortgezet-onderwijsleerlingen.

Deze aantallen zijn gebaseerd op gegevens van het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). De aantallen kunnen enigszins variëren per jaar, afhankelijk van demografische ontwikkelingen, zoals geboortecijfers en migratie.

Als we dezelfde 2% langdurig ziekteverzuim binnen het voortgezet onderwijs als schatting toepassen op de 1,5 miljoen basisschoolleerlingen, dan zou dat betekenen dat ongeveer 30.000 basisschoolleerlingen langdurig ziekgemeld zijn. Samen met de 19.000 leerlingen in het voortgezet onderwijs, zou het totale aantal langdurig ziekgemelde leerlingen in Nederland op ongeveer 49.000 kinderen uitkomen. Dit is een benadering en het werkelijke aantal kan variëren, maar het geeft een indicatie van de omvang van langdurig ziekteverzuim in het onderwijs. Waarvan we weten dat een groot deel verzuimt vanwege een niet passend onderwijsaanbod.

Migratie en onderwijsuitval

Kinderen van asielzoekers, arbeidsmigranten en erkende vluchtelingen zijn in Nederland, net als alle andere kinderen, leerplichtig. Hoewel exacte cijfers specifiek voor thuiszitters in deze groepen niet altijd openbaar of gedetailleerd worden bijgehouden, zijn er wel inzichten en rapporten die enkele indicaties geven:

Asielzoekerskinderen en vluchtelingenkinderen:

- De leerplicht geldt vanaf het moment dat een kind een verblijfsvergunning heeft of als het langer dan zes maanden in Nederland verblijft. Voor asielzoekerskinderen geldt de leerplicht meestal ook, maar de uitvoering kan complex zijn vanwege verblijf in asielzoekerscentra en wisselingen van verblijfplaats.
- Uit cijfers blijkt dat kinderen in asielzoekerscentra soms moeite hebben om aansluiting te vinden bij het onderwijs, vooral als ze net in Nederland zijn. Dit kan leiden tot periodes van thuiszitten of onregelmatige schoolbezoeken.
- Er zijn geen precieze landelijke cijfers over hoeveel van deze kinderen als thuiszitter worden geregistreerd, maar het is bekend dat er een verhoogd risico is in deze groep door de omstandigheden waarin ze verkeren, zoals taalbarrières, trauma's en verhuizingen.

Kinderen van arbeidsmigranten:

- Voor kinderen van arbeidsmigranten geldt ook leerplicht. De meeste gaan naar reguliere scholen, maar ze kunnen te maken krijgen met problemen zoals de taalbarrière, cultuurverschillen en soms onstabiele woonsituaties.
- Ook voor deze groep zijn er geen specifieke landelijke cijfers over thuiszitters. Maar het is bekend dat onregelmatige schoolgang of tijdelijke uitval voorkomt, vooral als gezinnen vaak verhuizen of als ouders geen toegang hebben tot informatie over onderwijsrechten en -plichten.

Samenvattend: er zijn geen exacte cijfers over het aantal thuiszitters binnen de groepen asielzoekerskinderen, vluchtelingenkinderen en kinderen van arbeidsmigranten. Door de omstandigheden waarin veel van deze kinderen verkeren, lopen ze wel een verhoogd risico om uit te vallen of onderwijs te missen, vooral tijdens periodes van onzekerheid of verhuizing.

Explosieve groei absoluut verzuim

In de cijfers van 2021/2022 en 2022/2023 zien we een explosieve groei van absoluut verzuim. In de betreffende Kamerbrieven wordt dit door de minister toegeschreven aan de instroom van Oekraïense vluchtelingen. Wij konden de juistheid van deze bewering niet onderzoeken, bijvoorbeeld door na te gaan hoeveel van deze kinderen staan ingeschreven op scholen. Maar wel lijkt de explosieve groei van het absoluut verzuim zeker niet geheel te verklaren door de komst van Oekraïense jongeren.

Dat ook deze groep niet eenduidig in beeld is heeft verschillende redenen. Bijvoorbeeld de verschillen in hoe en waar onderwijs voor deze groep wordt georganiseerd:

1. Scholen die verbonden zijn aan een asielzoekerscentrum.
2. Regionale nieuwkomersscholen, met uitstroom naar regulier onderwijs na 1,5 of 2 jaar.
3. Nieuwkomersklassen met een eigen plek binnen een school.
4. Scholen met nieuwkomers in de klas.

In [dit artikel](#) staat wel (een schatting van) het aantal leerplichtige Oekraïense jongeren vermeld en ook hoeveel er staan ingeschreven op een school. Uitgaande van deze informatie is de explosieve groei van het absoluut verzuim niet (geheel) te verklaren door de komst van Oekraïense jongeren.

Geschat aantal Thuiszitters NVA

In het rapport '[Als iedereen naar school kan, behalve jij](#)' (2024) van de [Nederlandse Vereniging voor Autisme](#), wordt geen totaal aantal thuiszitters vermeld. Wel wordt aangegeven dat één op de zes kinderen met autisme een thuiszitter is.

In het rapport van de NVA staat:

'Ons land telt naar schatting 25.000 kinderen met autisme in de leeftijd van 6 tot 18 jaar (1% van 2,5 miljoen leerplichtige kinderen in 2023). Als je ervan uitgaat dat bijna 1 op de 6 van deze kinderen thuiszit (16%), dan betekent dit dat bijna 4.000 kinderen met autisme in Nederland niet naar school gaan. Dit getal is mogelijk veel hoger aangezien er serieuze aanwijzingen zijn dat autisme vaker voorkomt dan bij 1% van de bevolking.' Lees dit artikel: '[Bezorgen wij kinderen met autisme een schooltrauma?](#)' En Martine Delfos (biopsycholoog en gespecialiseerd in autisme) zegt in [een interview door Eugenia Mangana in 2016](#) over onderwijs voor kinderen met autisme: *'Kinderen met autisme vallen steeds vaker uit. Niet door het onderwijs maar door hoe ze behandeld worden. Het onderwijs doet iets met hen, wat niet oké is. Dat zijn wij, dat ligt aan ons.'*

Schatting thuiszitters Ingrado

Op 10 mei 2024 publiceerde Ingrado het rapport '[Meer zicht op verzuim](#)'. Zie ook de bijbehorende bijlage '[Analyse verzuim 2022-2023](#)'. Hierin stelt Ingrado dat het aantal thuiszitters acht keer hoger is dan wordt aangenomen.

Hoewel ook wij onderschrijven dat het aantal thuiszitters schrikbarend hoog is, en hoger dan wordt aangenomen, is de schatting van Ingrado om verschillende redenen niet geheel betrouwbaar. Ingrado gaat bij deze berekening bijvoorbeeld uit van kinderen en jongeren die 'langer dan drie maanden thuiszitten, in plaats van langer dan 4 weken'. Daarnaast is het een voorzichtige schatting omdat maar een beperkt aantal gemeenten aan het onderzoek deelnam en alle deelnemende gemeenten aangaven niet alle thuiszitters in beeld te hebben. Ook Ingrado liep bij het onderzoek aan tegen verschillen in de gehanteerde definities en de perioden van verzuim die worden meegerekend. Hierdoor zoemen er overal andere aantallen rond.

Schatting aantallen uitvallers door Jeugdvisie

ChristenUnie-Kamerlid Don Ceder noemde tijdens het debat passend onderwijs op 29 mei 2024 een getal van in totaal 88.000 thuiszitters (inclusief vroegtijdig schoolverlaters), bestaande uit:

1. 24.000 thuiszitters ('ongeoorloofd verzuim' en minder dan drie maanden niet naar school)
2. 24.000 thuiszitters ('geoorloofd verzuim', ziek/vrijstelling enz.)
3. 30.000 vroegtijdig schoolverlaters ('VSV')
4. 10.000 leerlingen die door schorsing, immigratie of wachtlijsten niet (meer) naar school gaan.

Uit navraag bleek dat deze cijfers waren aangedragen door [Jeugdvisie](#). Op ons verzoek beargumenteerde Jeugdvisie deze cijfers in [dit document](#) en kwam vervolgens op een aantal van 90.252 thuiszitters (inclusief voortijdig schoolverlaters).

De schattingen van Jeugdvisie en Ingrado zijn daarbij gebaseerd op gegevens die niet volledig betrouwbaar zijn, zoals onderbouwd in dit rapport.

De gezamenlijke conclusie is dat er ontzettend veel thuiszitters zijn, en dat het aantal ook alleen maar groter wordt. Maar ook dat niemand precies kan zeggen om hoeveel 'thuiszitters' het gaat.

Schattingen Oudervereniging Balans

Hoewel niemand dus een exact aantal kan noemen, ook wij niet, doen wij op veler verzoek toch een aantal conservatieve schattingen. Wij doen een schatting gebaseerd op onze enquête en gestoeld op de theorie vanuit het klachtenmanagement. In onze schattingen nemen we overigens de cijfers van de vroegtijdig schoolverlaters in eerste instantie níet mee, omdat daar mogelijk een overlap in de telling zit. Het officiële aantal vroegtijdig schoolverlaters is 30.245. Dit getal tellen we uiteindelijk wél bij het geschatte aantal op.

Schatting gebaseerd op onze enquête Thuiszitters Tellen 2024

Uit de enquête Thuiszitters tellen 2024 en de geschreven reacties van de respondenten, kan Balans een conservatieve schatting maken dat het geoorloofd verzuim acht keer groter is dan het ongeoorloofd verzuim. Deze bevinding is vergelijkbaar met de uitkomst van het onderzoek *Meer zicht op verzuim* van Ingrado.

Wanneer we dit doorrekenen zou dit in het schooljaar 2022/2023 om minstens 39.109 thuiszitters gaan. Dit betreft het aantal leerlingen dat officieel geregistreerd staat, dus:

- het absoluut verzuim
- en het ongeoorloofd verzuim langer dan 3 maanden,
- plus het aantal kinderen met een vrijstelling 5 onder a
- en daarnaast een schatting van het geoorloofd verzuim langer dan drie maanden.

Let wel: het gaat hier om een voorzichtige, conservatieve schatting. En om verzuim langer dan 3 maanden.

De 30.245 vroegtijdig schoolverlaters erbij opgeteld, is er over het schooljaar 2022/2023 sprake van een totaal aantal thuiszitters van 69.354.

Vergelijking met de 'ETHOS-classificatie': gebrek aan volwaardig onderwijs

Zoals we ook benoemen in het hoofdstuk over oorzaken van verzuim en thuiszitten, is in actie komen bij (veelvuldig/langdurig) verzuim, al reactief en niet preventief. Meestal zijn er immers al problemen of signalen, al lang voor een kind of jongere uitvalt. Je bent al een stuk dichterbij preventie, als er wordt gesignaleerd dat een kind geen 'volwaardig onderwijs' krijgt.

Volgens de ETHOS-classificatie rond dak- en thuisloosheid is er sprake van dak- en thuisloosheid, overal waar een gebrek aan volwaardige huisvesting wordt geconstateerd. Zo wordt zowel de feitelijke als de potentiële dakloosheid in beeld gebracht. Er wordt een eendaagse telling gedaan in de gemeente of regio aan de hand van een vragenlijst over mensen die in de ETHOS-categorieën vallen.

Wij laten ter inspiratie de ETHOS-classificatie los op de thuiszittersproblematiek. En introduceren de term 'geen volwaardig onderwijs'. Waarvan sprake is bij álle vormen van thuiszitten. Ook bij verborgen en gedeeltelijk thuiszitters, en de 'thuiszitter op school' (een kind dat wel naar school gaat, maar daar vervolgens alleen op de gang moet werken, slechts wordt 'beziggehouden' of op een andere manier geen volwaardig onderwijs krijgt).

Met de ETHOS-classificatie als uitgangspunt, ga je de ‘thuiszitters’ heel anders omschrijven. Dan is er niet meer sprake van ‘thuiszitters’, maar van kinderen met een gebrek aan volwaardig onderwijs.

We vinden het belangrijk om juist deze groep, kinderen die geen volwaardig onderwijs krijgen, te benoemen. En aan te geven hoe groot deze groep is. Wanneer je het aantal thuiszitters wilt terugdringen en dus preventief wilt gaan werken is het zeer aannemelijk dat *in je beleid inzetten op het herstellen van het gebrek aan volwaardig onderwijs* het tij voor de uitvallers wel gaat keren. ‘Preventief handelen’ wanneer een kind uitgevallen is of dreigt uit te vallen, is eigenlijk helemaal niet preventief (voorkomen dat er problemen ontstaan door van tevoren in te grijpen). En dit is wel wat we al jaren doen en ‘preventie’ noemen. Met het idee zo te proberen de thuiszittersproblematiek op te lossen. We handelen pas wanneer de problematiek al is ontstaan.

Vergelijking met de theorie van het klachtenmanagement

Volgens het klachtenmanagement staan voor elke geregistreeerde klacht 10 niet-geregistreeerde klachten en 100 uitingen van ongenoegen. Vertaal je dit naar elke geregistreeerde thuiszitter, dan staan er voor elke geregistreeerde thuiszitter (‘langdurig relatief verzuim’), 10 niet-geregistreeerde thuiszitters, en 100 kinderen of jongeren zonder volwaardig onderwijs.

In het schooljaar 2022/2023 waren er 2797 langdurig relatief verzuimers (langer dan 3 maanden). Gebaseerd op de klachtentheorie, zouden dit er dus tien keer zoveel moeten zijn: 27.970. Dit aantal is aanzienlijk lager dan zowel de schatting van Ingrado als de schatting op basis van onze enquête, te weten circa 39.109.

De omschrijving ‘uitingen van ongenoegen’, vanuit het klachtenmanagement, vertalen we op basis van de ETHOS-classificatie naar ‘geen volwaardig onderwijs’. Waarbij het dan zou gaan om het geregistreeerd aantal langdurig verzuimers (langer dan 3 maanden): 2.797 maal honderd. Volgens deze theorie kregen in het schooljaar 2022/2023, 279.700 kinderen geen volwaardig onderwijs. Dit aantal komt neer op ongeveer 11 procent van de 2,5 miljoen schoolgaande kinderen en jongeren in het schooljaar 2022/2023.

We durven daarbij te beweren dat dit een zeer conservatieve schatting is, ook omdat deze uitgaat van het verzuim langer dan 3 maanden, in plaats van langer dan 4 weken. Het is zeer aannemelijk dat het werkelijk aantal kinderen zonder volwaardig onderwijs, nóg veel hoger ligt.

Conclusie

Er zijn zoveel variabelen rond de beoordeling, registratie en definities van verschillende soorten van verzuim of thuiszitten, dat het onmogelijk is om het werkelijke aantal thuiszitters vast te kunnen stellen. Balans doet ook een aantal schattingen, die redelijk overeenkomen met de schatting van Ingrado. Ook maakt Balans een vergelijking met de Ethos-classificatie en introduceert daarmee de term ‘geen volwaardig onderwijs’. Volgens onze berekening krijgt 11% van de kinderen in de schoolgaande leeftijd geen volwaardig onderwijs. Dat is een uitgangspunt wat niet te negeren valt. Leg de nadruk op het organiseren van volwaardig onderwijs voor ieder kind, daarmee werk je preventief en zal het aantal thuiszitters vanzelf afnemen.

Balans schat het aantal thuiszitters (langer dan 3 maanden) over het jaar 2022/2023 op minstens 39.109.

Inclusief voortijdig schoolverlaters (30.245) gaat het om minimaal 69.354 uitvallers.

Gebaseerd op de klachtentheorie en met de Ethos-classificatie als uitgangspunt, kreeg naar schatting 11 % van de kinderen en jongeren in de schoolgaande leeftijd, in het schooljaar 2022/2023 geen volwaardig onderwijs. Volgens deze zeer conservatieve schatting waren dit er maar liefst 279.700.

Nogmaals: Balans wil geen focus op (registratie van) het aantal thuiszitters. Omdat dit drang- en dwangmaatregelen in de hand werkt en kan afleiden van fundamentele oplossingen. De berekening hebben we gedaan om de ernst en omvang van dit probleem concreet en zichtbaar te maken.

6. OORZAKEN VAN VERZUIM EN THUISZITTEN

In rapporten, beleidsstukken en door instanties worden oorzaken van verzuim en thuiszitten gegeven. We houden ze tegen het licht met de expertise vanuit ouders en eigen onderzoek. Zie het hoofdstuk: 'Aannames, mythen, frames en misvattingen'.

We onderscheiden vier factoren:

1. Individuele/kindfactoren: leer- en/of gedragsproblemen.
2. Omgevingsfactoren: thuissituatie, sociaaleconomische factoren.
3. Onderwijs-gerelateerde factoren: lerarentekort, leeromgeving, onderwijsaanbod.
4. Systeemfactoren: wachtlijsten, schotten tussen zorg en onderwijs enzovoorts.

Individuele factoren

Instanties, maar ook de media, focussen op kindfactoren als oorzaak bij thuiszitters: gevoelig voor prikkels, leer-, gedrags- en/of ontwikkelingsproblemen, gepest worden, een diagnose. Terwijl het belangrijkste is hoe de school hiermee omgaat: welke ondersteuning biedt ze, welke kwaliteit heeft ze, werkt ze samen met ouders? Volgens ouders hangt de mate van aanpassingen af van de individuele professional, de school en het samenwerkingsverband. Zo vertelden ouders dat hun kind met autisme het, dankzij passende ondersteuning, goed deed op een school in de Randstad, maar na verhuizing naar het noorden geen ondersteuning kreeg op school en thuiszitter werd. En het ene kind met autisme floreert op de ene school wél en op een andere school niet. Dat laat zien dat diagnose geen oorzaak hoeft te zijn van onderwijsuitval.

Er is weinig inzicht in de (werkelijke) oorzaken van uitval. Het zou goed zijn als er onderzoek komt naar risicofactoren in het onderwijs voor onderwijsuitval, en wat het onderwijs wél passend kan maken. Focus op de reden van uitval voor een individueel kind helpt niet voor inzicht in onderliggende problemen en oplossingen. Deze focus kan afleiden van systeemhervorming, waarvan elk kind zou kunnen profiteren. Balans ziet kindfactoren niet als op zichzelf staande oorzaken voor verzuim en/of thuiszitten.

Omgevingsfactoren

De thuissituatie wordt ook genoemd als mogelijke oorzaak of voorspeller van uitval: gezinssamenstelling, opleidingsniveau, opvoeding, leefomgeving, sociale of economische klasse. Dit houdt verband met de beeldvorming over thuiszitters en hun thuissituatie (zie hoofdstuk 'Aannames, mythen, frames en beeldvorming'). Ouders ervaren dat juist een bepaalde verwachting van een kind problemen in de hand kan werken. Is een scheiding oorzaak van onderwijsuitval, of leidt druk op het gezin bij onderwijsuitval juist tot burn-out en echtscheidingen?

Onderwijsfactoren

Lerarentekort en wachtlijsten voor speciaal onderwijs en jeugdzorg worden ook vaak als oorzaken genoemd voor thuiszitten. Terwijl dit juist gevolgen kunnen zijn van niet-passend onderwijs en het onderwijssysteem. De prestatiedruk bij zowel leerlingen als leerkrachten is ook een factor.

Dit is te lezen in het artikel 'Wat is het effect van stress van leraren op hun functioneren en op het leren van leerlingen?' van Kennisrotonde NRO uit 2017 (geactualiseerd in 2023). Ook 'De evaluatie passend onderwijs' in 2020 liet dat zien (zie het hoofdstuk over kinderrechten en het recht op onderwijs). Er waren al thuiszitters lang voordat er sprake was van een lerarentekort. De beeldvorming rond 'werkdruk', zorgleerlingen, 'lastige ouders' enzovoorts, nodigt daarentegen niet uit om leraar te worden. Begin deze eeuw werd al gewaarschuwd voor vergrijzing van het lerarenbestand.

De COVID-19-pandemie leidde tot ziekteverzuim en burn-outs onder leraren. In 2023 waarschuwde de Onderwijsraad in het rapport 'Tijd voor Onderwijs' voor slechtere onderwijskwaliteit, grotere klassen en minder maatwerk. Ze drong aan op structurele hervormingen, waaronder een fundamentele herwaardering van het beroep leerkracht. Zo'n herwaardering zou het plezier en welzijn van leerlingen en leraren kunnen vergroten - en daarmee ook de aantrekkelijkheid van de (werk)omgeving.

We hebben goed gekwalificeerde en betrokken leerkrachten hard nodig. Daarom wil Balans dat leerkrachten worden gewaardeerd en meer en beter worden ondersteund en gefaciliteerd. Dat bevordert hun welzijn en maakt dat zij hun werk (nog) beter kunnen doen. Zo wordt het beroep mogelijk ook weer aantrekkelijker.

De gevolgen van de focus op slagingspercentage of uitstroomprofiel komen uitgebreid aan bod in de VPRO-aflevering 'Je geld of je leven' uit 2019/2020.

Ook de wachtlijsten in het speciaal onderwijs worden regelmatig genoemd als oorzaak voor thuiszitten. Een kind dat hiernaar wordt verwezen hoort echter nog steeds onderwijs te

krijgen. Ook als het op een wachtlijst staat. Als school dat onderwijs niet kan bieden, is een (tijdelijke) passende maatwerkconstructie nodig.

Die zou ook ingezet kunnen worden in de reguliere schoolsetting, zodat het kind passend onderwijs kan (blijven) krijgen op de reguliere school. Uit het rapport 'De stem van ouders in passend onderwijs' dat Balans in 2022 uitbracht, blijkt dat de mogelijkheden hiervoor (te) vaak niet of onvoldoende worden benut.

Niet passend onderwijsaanbod, onveilige omgeving en gebrek aan kennis

Ouders en jongeren zélf noemen als reden voor uitval vaak oorzaken als: een gebrek aan kennis over de behoeften van kinderen en jongeren, een onveilige schoolomgeving, een niet passend onderwijsaanbod. Belangengroep 'Onderwijsaffaire' deed in juni 2021 onderzoek naar oorzaken van onderwijsuitval. De meeste van de 535 respondenten noemden het ontbreken van kennis en kunde als voornaamste oorzaak. Gevolgd door: gebrek aan maatwerk, ontbreken van een passend onderwijsaanbod, ontbreken van pedagogische tact, ontbreken van voorwaarden om tot leren te komen, onrust in de klas. Veel kinderen voelden zich op school onveilig voordat zij thuis kwamen te zitten, zo laat de enquête zien. Over onveilige situaties buiten de thuissituatie bracht Balans oktober 2021 het rapport 'Ieder kind overal veilig' uit.

Luister de podcast van emeritus-hoogleraar orthopedagogiek Luc Stevens over onder andere gevoelens van onveiligheid binnen het onderwijs.

Hoogbegaafde thuiszitters zeggen zelf onder andere dat ze minder behoefte hadden aan herhalen, wilden weten waarom zij iets moeten leren, behoefte hadden aan autonomie en relatie met de onderwijsgeevenden misten. Deze onbeantwoorde behoeften vergroten het gevoel van onveiligheid en niet gezien worden.

Ouders van thuiszitters stellen dat niet geluisterd werd naar behoeften en mogelijke oplossingen voor hun kind, en dat er wantrouwen bestond over hun kunde en intenties. Soms werden ouders pas serieus genomen wanneer zij een onderzoek lieten doen of een deskundige meenamen naar een gesprek.

Systemefactoren

Ook deze factoren worden genoemd als oorzaak van thuiszitten. Terecht?

Wachlijsten in de jeugdzorg

Soms wordt gezegd dat voor (bijna-) thuiszitters 'de zorg voorliggend' is. Oftewel: een kind moet (eerst) behandeld worden, voordat het weer naar school kan. Of ouders krijgen te horen dat er eerst onderzoek moet komen voordat besloten kan worden wat een kind nodig heeft of welke school passend is. En krijgt een kind geen alternatieve vorm van onderwijs. Zie ook de resultaten van onze enquête. ' (Zie ook het hoofdstuk 'Kinderrechten en het recht op onderwijs') Het rapport 'De stem van ouders in passend onderwijs' laat zien dat het OPP vaak niet wordt gebruikt als middel om te komen tot passend onderwijs. Er wordt langdurig 'aangemodderd' met halve maatregelen, zonder helder beeld van wat leerling en leerkracht nodig hebben. Daardoor wordt het 'probleem' groter en wordt er aangestuurd op onderzoek in bijvoorbeeld de GGZ. Terwijl passend onderwijs juist vermindering van het aantal diagnoses tot doel had.

Schotten tussen zorg en onderwijs

De geldstromen in de jeugdzorg en het onderwijs zijn verschillend, met verschillende wegen en vanuit verschillende ministeries. In de praktijk draait het veelal om de vraag wie er betaalt. Het onderwijs heeft voordeel bij een jeugdzorgvraagstuk, zodat de gemeente een voorziening betaalt. Maar de gemeenten kampen met tekorten voor jeugdzorg. Zie het hoofdstuk 'Er is geen geld?'

Artikel 3 IVRK geeft aan dat deze discussie over bekostiging nooit ten koste mag gaan van het kind en geen onnodige extra last voor ouders mag zijn. Nu leidt bekostigingsproblematiek regelmatig tot meer thuiszitters.

Onvoldoende controle en handhaving

Er is geen controle of handhaving op de zorgplicht van schoolbesturen voor passend onderwijs. Ouders kunnen geen klachten indienen bij de Onderwijsinspectie. Actiegroep 'Boze Ouders in het Onderwijs' diende in 2020 een klacht hierover in bij de inspectie.

Recht niet afdwingbaar

Volgens artikel 28 IVRK hebben kinderen recht op onderwijs, maar als dit niet wordt nageleefd kunnen ouders weinig tot niets. Ook het VN-verdrag Handicap wordt onvoldoende nageleefd. Ouders en kinderen staan zwak in dit recht en de naleving hiervan. Aanwijzingen van het College voor de Rechten van de Mens worden door de overheid niet opgevolgd met effectieve maatregelen.

Leerplicht versus leerrecht

In Nederland staat leerplicht (aanwezigheidsplicht) centraal - niet het recht op onderwijs. D66 diende in 2020/2021 een initiatiefwet 'Leerrecht' in om dit te veranderen, maar die is nog steeds geen feit. Zie hier de reactie van Balans op deze initiatiefwet. De Raad van State reageerde in 2023 op de initiatiefwet: "De belangen van een kind moeten altijd worden afgewogen tegen redelijke andere belangen." De rechtszekerheid van schoolbesturen en hun vrijheid om het onderwijs in te richten zouden worden aangetast. Ouders merken al tientallen jaren dat het belang van scholen zwaarder weegt dan dat van het kind. De gevolgen hiervan voor de samenleving zijn te lezen in het hoofdstuk 'Aannames, mythen, frames en misvattingen'.

Gebrek aan geld

Gebrek aan geld wordt regelmatig aangevoerd als argument voor het niet kunnen bieden van een passend onderwijsaanbod. Lees in het hoofdstuk 'Er is geen geld?' dat dit argument niet zo valide is.

Conclusie:

Wanneer we kijken naar de problematiek van thuiszitters (en de aanpak hiervan) wordt er gefocust op de individuele en kindfactoren. Terwijl omgevingsfactoren (zoals de thuissituatie), onderwijs-gerelateerde factoren (zoals het lerarentekort en onderwijsaanbod) en systeemfactoren (zoals schotten tussen onderwijs en zorg, het naleven van de internationale verdragen en wachtlijsten) zeker van grote invloed zijn.

7. GEVOLGEN VAN THUISZITTEN EN NIET-PASSEND ONDERWIJS

De oorzaken van ‘thuiszitten’ liggen vaak in omgevingsfactoren, onderwijs-gerelateerde factoren (zoals het lerarentekort en onderwijsaanbod) en systeemfactoren (zoals schotten tussen onderwijs en zorg, het niet naleven van de internationale verdragen en wachtlijsten). De directe gevolgen van thuiszitten liggen daar niet.

A. Het kind

Het gevoel van afwijzing en buitensluiting is dikwijls groot voor kinderen die uitvallen, dreigen uit te vallen of zelfs al daarvoor wanneer kinderen zich staande proberen te houden. Zij voelen zich niet gewenst op school, hebben het gevoel dat ze niet goed genoeg zijn. Dit kan leiden tot een beschadigd zelfbeeld en een sterk verminderd zelfvertrouwen. ‘Ik ben de moeite niet waard.’ Dit kan diepgaande psychische effecten hebben: velen ontwikkelen angsten, zoals faalangst, omdat ze zich onbegrepen of ongewenst voelen. Als reactie op de constante strijd van het kind om erkenning en begrip kunnen gedragsproblemen ontstaan. Door langdurig moeten functioneren in een onveilige, stressvolle omgeving verkeert hun lichaam in constante staat van paraatheid. Ze gaan reageren vanuit primaire reflexen. Gevoel van eenzaamheid kan ondraaglijk worden: leeftijdgenoten gaan samen naar school en bouwen vriendschappen op, terwijl de (dreigende) thuiszitters zich steeds meer buitengesloten voelen. Ze voelen dat ze ‘er niet bij horen’ of ‘er niet toe doen’. Uiteindelijk ontwikkelen sommigen psychische klachten, waaronder depressie. Deze thuiszitters kunnen het idee krijgen dat ze geen toekomst hebben. Ze missen de kans hun talenten te ontwikkelen en krijgen niet de nodige

begeleiding om hun potentieel te benutten. In de enquête onder ouders spreekt een groot aantal van hen over een gevoel van rust (32,5%) en opluchting (30%) bij hun kind zodra het kind uitviel. Vanwege het uit de stressvolle situatie zijn. Zo’n 16,5% van de ouders zegt dat hun kind zich eenzaam voelt.

Geen diploma kunnen halen heeft effect tot in het volwassen leven: minder werkgelegenheidskansen, moeite met zelfstandig wonen, voortdurende afhankelijkheid van zorg, niet de opleiding kunnen volgen die deze jongeren graag zouden willen. Ze kunnen hun droom niet achterna, moeten ander werk zoeken of belanden in een uitkering, raken verwijderd van de maatschappij en ervaren minder levensgeluk.

B. Schooltrauma

Bij een trauma ervaar je een wond in je geest door een ervaring waarmee je niet kunt omgaan. Er zijn enkelvoudige, meervoudige, complexe, vroegkinderlijk complexe en schooltrauma’s. Schooltrauma kan ontstaan als de schoolomgeving voor het kind niet veilig voelt. Dit trauma werkt door in het gedrag. Mensen kijken naar het gedrag, maar niet altijd naar de oorzaak. Oppositioneel gedrag kan geweten worden aan een opvoed- of ontwikkelingsprobleem (Zie ook de paragraaf over neurodiversiteit in het hoofdstuk ‘Aandacht voor specifieke groepen’). Terwijl het gedrag kan voortkomen uit een verhoogd stressniveau, waardoor het lichaam in een continue staat van paraatheid verkeert. Het kind reageert met een zogenaemde ‘fight, flight or freeze’-reactie. Meer over [schooltrauma](#) lees je op de site van Balans.

Erkenning en kennis

Over schooltrauma is er nog weinig kennis in het onderwijs. Bij gebrek aan kennis over schooltrauma is er een groot risico op verkeerde hulp of ondersteuning (en op niet effectief besteed zorgbudget). Ouders van thuiszitters die te maken hebben met schooltrauma, geven aan dat het belangrijk is dat het bestaan van schooltrauma wordt erkend en de kennis hierover wordt vergroot.

Suïcide

In sommige gevallen leiden de psychische problemen, de gevoelens van onmacht en eenzaamheid, het gebroken zelfbeeld en/of het schooltrauma zelfs tot suïcidale gedachten en soms zelfs tot pogingen. Zie hiervoor ook hoofdstuk 'Aandacht voor specifieke groepen'.

Iris van 't Riet maakte een portretserie van kinderen en jongeren die uitvielen in het onderwijs, met hun verhaal erbij. Bekijk ze hier: ['Kinderen van het onderwijs'](#)

C. Ouders en gezin

De gevolgen van onderwijsuitval zijn er voor het hele gezin, al voordat het kind uitvalt: er is al veel druk, er zijn veel gesprekken, de constante zorg is voelbaar, evenals de spanningen.

Emotionele druk op ouders

Ouders maken zich continu zorgen en dat neemt een groot deel van het dagelijkse leven over. Ze voelen zich vaak alleen in hun strijd, moeten zich verdiepen in passend onderwijs, zorg en regels en raken emotioneel uitgeput. Van veel van deze ouders horen we dat ze een burn-out (parentele burn-out) krijgen.

Financiële druk

Zonder passende ondersteuning of aanbod moeten ouders soms privétherapieën, bijlessen of andere vormen van hulp of onderwijs inschakelen, met grote financiële impact. Ook maken ze regelmatig kosten voor juridische ondersteuning (wanneer ze te maken krijgen met drang- en dwangmaatregelen of sancties vanuit leerplicht) of hoge kosten voor vervoer van hun kind (vaak naar verschillende locaties ver van huis). Ouders kunnen minder werken of (moeten) besluiten hun baan op te geven om voor hun kind te zorgen.

Onderwijsjurist Fleur Terpstra berekende in 2018 dat de gemiddelde kosten voor ouders € 11.000 per kind zijn wanneer zij zelf opdraaien voor de kosten van passend onderwijs. Lees er [hier](#) meer over.

Relatieproblemen

De zorg voor het kind en het voortdurende gevecht om passend onderwijs en mogelijke financiële gevolgen leiden relatief vaker tot spanningen en zelfs echtscheidingen; een risicofactor bij onderwijsuitval.

Invloed op andere kinderen binnen het gezin

Broers en zussen van het kind dat thuiszit, krijgen vaak minder aandacht. Ze kunnen zich verwaarloosd voelen of jaloers worden omdat het kind met problemen alle aandacht lijkt te krijgen. Soms moeten de 'brusjes' meer verantwoordelijkheden op zich nemen, wat stress kan veroorzaken. Ze maken zich vaak zorgen om hun broer of zus en de zorgen van hun ouders. Alle spanning raakt ook hen - wat kan leiden tot gedragsproblemen of gevoelens van buitensluiting.

Sociale isolatie van het gezin

Door de spanning en de energie die ouders moeten steken in het regelen van voorzieningen, gesprekken met onderwijs en zorg en het zich moeten verdiepen in regelgeving, is er minder tijd en energie voor sociale activiteiten. Ook horen we dat gezinnen zich geïsoleerd voelen en (mede door beeldvorming rond thuiszitters) onbegrip vanuit de omgeving ervaren. ‘Met een kind dat niet naar school gaat is vast iets ernstig mis.’

Moeizame relatie met school

Veel ouders ervaren een continue strijd als het gaat om de juiste zorg en het juiste onderwijs voor hun kind. Zij geven aan bureaucratie te ervaren, gebrek aan begrip, kennis en medewerking vanuit school. Ze verliezen hun vertrouwen in het onderwijssysteem. En voelen zich machteloos.

Gezinsdynamiek en dagelijks leven

De algehele gezinsplanning raakt ontregeld door de extra afspraken en ondersteuning die nodig zijn voor het kind dat thuiszit (of dreigt uit te vallen). Er is voortdurend stress.

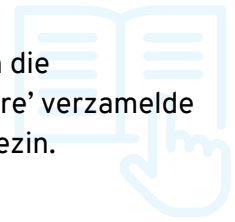
Angst voor drang en dwang

Dreiging met een Veilig Thuis-melding of Jeugdbeschermingstafel werkt verlamvend. Een derde van de ouders heeft hier volgens de enquête mee te maken, of heeft ermee te maken gehad.

Levend verlies

Ouders kunnen een vorm van ‘levend verlies’ ervaren. Het verdriet dat komt door de voortdurende strijd en het verlies van het beeld van hoe het leven van hun kind had kunnen zijn als passend onderwijs wél beschikbaar was geweest. Het gemis aan mogelijkheden voor hun kind weegt zwaar en maakt dat ouders de hoop op verbetering of betere tijden verliezen.

Lees hier de ervaringsverhalen die belangengroep ‘Onderwijsaffaire’ verzamelde over de impact op ouders en gezin.

De advieslijn, de online gespreksavonden (waar ouders elkaar kunnen ontmoeten en steunen) en de buddy's van Balans zijn een belangrijke steun voor ouders die te maken hebben met onderwijsuitval.

D. Maatschappelijke impact

Gemeenschapsgeld voor passend onderwijs wordt niet altijd effectief ingezet. Ouders ervaren bureaucratie, merken op dat er geld wordt opgepot of aan andere doeleinden wordt besteed. Ook zijn er kosten voor hulpverlening, jeugdzorg, en uiteindelijk ook uitkeringen voor kinderen die niet hun plek in de maatschappij kunnen vinden. Een sneeuwbaaleffect. Daarbij worden de talenten van deze kinderen niet benut voor maatschappelijke vraagstukken. Zie ook het hoofdstuk ‘Er is geen geld?’. Kinderen ervaren geen inclusieve samenleving waarin er ruimte is voor diversiteit. Er is een grote kans dat er een kloof ontstaat die in het volwassen leven doorwerkt.

E. Gevolgen voor school/schoolbestuur

Die zijn klein. Er zijn geen onmiddellijke financiële boetes of sancties voor een school als een leerling uitvalt. School hoeft ontvangen onderwijsgeld niet terug te betalen of aan alternatief onderwijs te besteden. Terwijl ouders van de uitgevallen leerling veel kosten maken.

De Onderwijsinspectie voert in individuele gevallen zelden tot nooit toezicht uit. De leerplichtambtenaar kan het schoolbestuur geen sancties opleggen, het samenwerkingsverband kan scholen alleen stimuleren een oplossing te zoeken.

Conclusie:

De directe gevolgen van dreigende onderwijs-uitval of thuiszitten, zijn vooral groot voor kinderen, ouders, broertjes en zusjes.

Daarnaast is er nog de maatschappelijke impact. De gevolgen voor schoolbesturen zijn klein.

8. DRANG- EN DWANGMAATREGELEN

Veel ouders van een kind dat (gedeeltelijk) thuiszit of heeft gezeten, hebben te maken (gehad) met – dreiging met – ‘drang en dwangmaatregelen’ (interventies) die professionals inzetten wanneer zij het met ouders niet eens zijn over vormen van onderwijs of jeugdzorg). Dit blijkt ook uit de resultaten van de enquête die Balans uitzette: circa 37 procent.

Bij *drangmaatregelen* worden ouders en/of jongeren onder druk gezet om een bepaalde beslissing te nemen of hulpverlening te accepteren. Het kan gaan om een melding bij Veilig Thuis, een melding bij leerplicht, een ‘Jeugdbeschermingstafel’ of het dreigen hiermee. *Dwangmaatregelen* zijn jeugdbeschermingsmaatregelen, zoals een ondertoezichtstelling (OTS) of uithuisplaatsing (UHP), waarvoor de rechter uitspraak moet doen. Op de [site van Balans](#) staat informatie en tips voor ouders die te maken krijgen met dit soort maatregelen.

Machtsverhouding

Het inzetten van drang- en dwangmaatregelen maakt de toch al ongelijke machtsverhouding tussen ouders en school(besturen) nog groter. Ouders hebben wettelijk gezien het recht en de plicht om zorg te dragen voor de ontwikkeling en het welzijn van hun kind. Maar doordat ouders in een afhankelijkheidspositie zitten en hun rechtspositie zwak is, is het niet eenvoudig om te voldoen aan hun plicht als ouder. Er is niemand die schoolbesturen aanspreekt op hun zorgplicht - waardoor het recht op onderwijs feitelijk alleen op papier bestaat.

Deze ongelijke machtsverhouding is voor ouders vaak voelbaar, ook omdat beslissingen rond passend onderwijs en passende zorg een enorme impact hebben op het welzijn en de ontwikkeling van het kind, en daarmee op het hele gezin. Zeker wanneer de geboden oplossing volgens hen niet passend is. Ouders voelen zich regelmatig gedwongen om mee te gaan in bepaalde beslissingen. Bijvoorbeeld omdat wordt aangegeven dat anders een melding gedaan moet worden bij de leerplichtambtenaar of Veilig Thuis. Professionals lijken zich niet bewust van deze effecten.

Aan de advieslijn van Balans spreken wij regelmatig wanhopige ouders die erg bang zijn voor de gevolgen als zij niet akkoord gaan met voorstellen. De dreiging heeft vervolgens zó’n verlamme werking dat zij soms niet eens meer in staat zijn een (telefoon)gesprek te voeren of een mail op te stellen. Zelfs het openen van een mailtje of het opnemen van de telefoon als school belt, of een onbekend nummer, kan onmogelijk worden doordat ouders blokkeren. Iets wat natuurlijk niet helpend is in de situatie.

Dit is wat we regelmatig horen van ouders van (bijna/gedeeltelijk) thuiszitters:

Dreiging zorgmelding Veilig Thuis ('VT-melding')

Bij (dreigende of gedeeltelijke) onderwijsuitval horen ouders nog wel eens dat school een melding gaat doen bij Veilig Thuis als zij hun kind niet naar school brengen, desnoods onder dwang. Omdat de ouders ‘schuldig zijn aan pedagogische of didactische verwaarlozing’ of omdat ze ‘zorg mijden’.

Dreiging Jeugdbeschermingstafel ('JBT')

Ouders worden steeds vaker 'uitgenodigd' voor een Jeugdbeschermingstafel. Aan deze 'tafel' brengen professionals zorgen in over het kind of het gezin. Die worden in het bijzijn van ouders besproken met diverse partijen, waaronder de Raad voor de Kinderbescherming. Ouders denken vaak dat een Jeugdbeschermingstafel verplicht is of dat het een gewoon overleg is, zonder grote gevolgen. Zij worden hierover ook niet goed geïnformeerd. Meer [uitleg hierover](#) vind je op onze site.

Dreiging met proces-verbaal

De Leerplichtwet valt onder het strafrecht. Een leerplichtambtenaar is officieel een bijzonder opsporingsambtenaar (BOA) die een proces-verbaal kan opmaken op grond van de Leerplichtwet. Soms krijgen ouders een boete en soms wordt ermee gedreigd.

Sturing richting zorg of onderwijs

Vaak worden ook uitspraken gedaan als 'zonder onderzoek of diagnose kunnen wij geen ondersteuning bieden, je kind niet aannemen, je kind niet plaatsen' enzovoorts. Of: 'als je niet naar deze voorziening of hulpverlener gaat, dan moet ik een proces-verbaal opstellen of een melding doen'. Ouders en kinderen voelen zich dan gedwongen om iets te doen of te accepteren waar zij niet achter staan.

Veel mensen aan overlegtafel

Vaak zitten er in overleggen veel mensen aan tafel en regelmatig blijken deze partijen al contact met elkaar te hebben gehad en een bepaalde oplossing of koers met elkaar te hebben afgestemd. Van zoveel (vijf of meer is geen uitzondering) professionals in een gesprek - vaak zonder dat ouders zich daarop hebben kunnen voorbereiden of weten wat de rol en positie van deze professionals is - kan er gevoelsmatig een enorme dreiging uitgaan.

Conferentie 'Bang voor Drang en Dwang'

Al in 2020 bracht Balans dit onderwerp onder de aandacht, onder andere met de conferentie '[Bang voor Drang en Dwang](#)'. Wij deden diverse aanbevelingen voor verbetering, helaas met weinig resultaat. Wel heeft voormalig onderwijsminister Arie Slob laten weten dat er geen Veilig Thuis-melding moet worden gedaan bij conflicten over passend onderwijs. Helaas zijn er ook nu nog dagelijks ouders die te maken krijgen met drang- en dwangmaatregelen. Door de focus op 'geen thuiszitters' en schoolaanwezigheid is volgens Balans het risico op drang- en dwangmaatregelen groter. Zie ook het hoofdstuk 'Historie en ontwikkeling van thuiszittersbeleid'.

Emigratie vanwege niet-passend onderwijs

Er zijn veel verhalen van ouders die verhuizen naar het buitenland in een poging daar wel passend onderwijs te krijgen of om de drang- en dwangmaatregelen te ontvluchten. In de film [My journey for education](#) bezoekt ex-thuiszitter Merlijn zijn vriend Alex, wiens ouders naar Amerika verhuisden om hun zoon passend onderwijs te kunnen bieden.

Kinderen en jongeren die er niet meer zijn

Het komt voor dat de situatie van niet-passend onderwijs en/of thuiszitten zo'n impact heeft op het welzijn van kinderen en jongeren, dat ze mede daardoor depressieve gevoelens ontwikkelen en er zelfs sprake is van suïcide. We kunnen niet voorbijgaan aan dit zeer gevoelige onderwerp. Zie ook het hoofdstuk 'Gevolgen van niet-passend onderwijs en thuiszitten'.

Conclusie:

Volgens onze enquête heeft 37% van de ouders van een kind dat (gedeeltelijk) thuiszit of heeft gezeten te maken (gehad) met – dreiging met – ‘drang en dwangmaatregelen’. Bij drang- en dwangmaatregelen worden ouders onder druk gezet om een bepaalde beslissing te nemen of hulpverlening te accepteren. Het kan gaan over een melding bij Veilig Thuis, melding bij leerplicht, een ‘Jeugdbeschermingstafel’ of jeugdbeschermingsmaatregelen.

9. AANNAMES, MYTHEN, FRAMES EN MISVATTINGEN

Er gaan hardnekkige aannames en misvattingen rond over de thuiszittersproblematiek. Die houden beeldvorming en framing in stand en vice versa. Meestal wordt ingezoomd op individuele verhalen – ‘het ligt aan het kind of de gezinssituatie’. Balans meent dat de visie op de thuiszittersproblematiek moet veranderen. Want alle inspanningen ten spijt, is het tij nog niet gekeerd. Ouders en kinderen laten ons weten last te hebben van de beeldvorming: ze worden niet serieus genomen, hun problemen worden groter en structurele oplossingen blijven buiten bereik. Wij willen mythes ontkrachten. Een opsomming.

Aanname: ‘het kind is het probleem’

De kinderen zelf of ouders worden herhaaldelijk gezien als ‘het probleem’. Hoogbegaafdheid, autisme of dyslexie is niet het probleem, want op de ene school of bij die andere leerkracht lukt het wél. In het radioprogramma ‘De Publieke Tribune’ ‘[Hoe passend is ons onderwijs](#)’ vertelt ervaringsdeskundige Melchior Wammes erover. In de film van ‘thuiszitter’ Merlijn ‘[My journey for education](#)’ schetst hij dat hij zich op school niet veilig voelde, behalve bij die leerkracht die ‘alles passend maakte’.

Misvatting: ‘het probleem komt door thuiszitten’

In rapporten, zoals die van de landelijke Kinderombudsman en de kinderombudsman van Rijnmond, wordt stelselmatig gesteld dat ‘het probleem’ ontstaat op het moment dat een kind niet meer naar school gaat. Maar wij horen keer op keer van ouders dat een kind niet ‘opeens’ thuiszit. Over wat eraan voorafging, en dus ook wat er anders moet, komt weinig terug in debatten, plannen en aanbevelingen. Wij vinden het belangrijk dat ieder kind onderwijs krijgt en zich kan ontwikkelen op een plek waar het zich veilig en fijn voelt.

Thuiszitten is een uitweg, zo blijkt ook uit de enquête onder ouders. Het onderwijs op school past dan niet bij een kind - dat zich beter ontwikkelt met een andere vorm van onderwijs. Een kind kan zo beschadigd zijn geraakt door school, dat er eerst rust en herstel nodig is. (Lees ook ‘Gevolgen van thuiszitten en niet-passend onderwijs’ en ons dossier ‘[schooltrauma](#)’.) Ook ervaren ouders het probleem vaak niets meer van school te horen zodra het kind is uitgevallen. Geen kaartje, geen onderwijsmateriaal, geen andere ondersteuning. Het gaat alleen over terugkeer naar school.

Stephanie Hibberd, moeder van een thuiszitter: ‘Het is niet meer houdbaar om de oorzaken voor onderwijsuitval bij kinderen zelf te blijven zoeken. Als de badkuip lekt, ga je niet het water op de grond analyseren, maar moet je iets aan de badkuip zelf doen.’

Misvatting: 'alles is geprobeerd voordat het kind thuis kwam te zitten'

Dit wordt door ouders niet zo ervaren. Als een kind meer nodig heeft dan 'basisondersteuning', moet school een ontwikkelingsperspectief (OPP) maken en uitvoeren en ouders en kind daarbij betrekken. In ons rapport 'De stem van ouders in passend onderwijs' uit 2023 is te lezen dat dit regelmatig niet, of niet goed, gebeurt. Zo blijven mogelijkheden onbenut.

Mythe: de wet staat oplossingen in de weg

Wat die belemmeringen in wet- en regelgeving zouden zijn, wordt zelden genoemd. Er zijn wel degelijk heel veel mogelijkheden waar juridisch gezien helemaal geen belemmering voor is, omdat de rechten van kinderen (vanuit het IVRK) in principe altijd bovenaan staan. Wij weten: waar een wil is, is een weg. Maar waar geen wil is, is een excuus.

Misvatting: 'naar school gaan is altijd beter'

In situaties kan schoolgang schadelijk zijn, tot een schooltrauma aan toe. Bijvoorbeeld door niet-passend onderwijs, of omdat een kind zich onveilig voelt op school. Zie ook het hoofdstuk 'Oorzaken van verzuim en thuiszitten'.

Mythe: 'thuiszitters zijn ongelukkig door thuiszitten'

Dat het kind thuiszit, betekent niet (per se) dat er geen sociale contacten zijn of dat een kind zich niet ontwikkelt, 'Thuiszitter' Melchior Wammes zegt dat ook in de podcast met tips voor ouders: 'Hersenen zitten niet stil als je thuiszit. Je kind ontwikkelt zich wel degelijk, in bepaalde opzichten meer dan anderen' Het betekent ook niet per definitie dat 'thuiszitters' ongelukkig zijn. Ook al kunnen ze eenzaam zijn door het thuiszitten, regelmatig zijn ze ook gelukkiger of opgelucht omdat ze uit de situatie op school zijn – een situatie die niet bij hen paste. Omgekeerd: veel kinderen die (nog) wel naar school gaan, kunnen heel ongelukkig zijn. Zie ook de enquête.

Misvatting: 'thuiszitters ontwikkelen zich niet'

Onderwijs en school zijn niet synoniem. Na of naast een periode van rust en herstel zijn er andere ontwikkelmogelijkheden (denk aan digitaal onderwijs of ontwikkelplekken zoals Digibende of Spirare, met alternatieve vormen van onderwijs). Ouders ondervinden hierbij niet zelden tegenwerking van instanties, bijvoorbeeld rondom de financiering. Uit onze enquête blijkt dat ouders heel vaak de alternatieve vormen van onderwijs voor hun kind betalen. Ook springt de gemeente regelmatig bij of ze financiert ontwikkelplekken.

Aanname: 'thuiszitters missen sociale contacten'

School wordt gezien als een plek waar kinderen ook contact hebben met leeftijdgenoten. Thuiszitten is dan slecht voor de sociale en emotionele ontwikkeling. 'Thuiszitters' hebben inderdaad vaak gevoelens van eenzaamheid, afwijzing en buitensluiten (zie ook het hoofdstuk 'Gevolgen van thuiszitten en niet passend onderwijs'). Maar vóór de onderwijssuitval hadden ze die ook al. Zij zijn vaak juist blij dat zij uit de voor hen niet passende situatie zijn. Een deel van de uitvallers heeft in meer of mindere mate schooltrauma opgelopen. Dit moet meestal eerst herstellen in een voor hen veilige en vertrouwde omgeving, voordat zij weer behoefte hebben aan sociaal contact. Thuiszitters missen dus niet per se sociaal contact door het thuiszitten. Veel thuiszitters hadden in de periode van dreigende onderwijssuitval ook al geen of minder aansluiting bij hun klasgenoten. Ouders investeren vaak veel in het organiseren van sociale contacten wanneer kinderen hieraan toe zijn.

Frame: 'lastige, mondige ouders/curlingouders'

Ouders zouden (te) emotioneel, onredelijk en te beschermend zijn voor hun kind ('curlingouders'). Ze zouden te mondig zijn en 'onredelijke' eisen stellen, die ze dan met juridische procedures willen afdwingen. Dit strookt niet met ons beeld. 'Onze' ouders zijn zich vaak zeer bewust van de hoge werkdruk van leerkrachten en voelen zich vaak bezwaard. Ze moeten een enorme drempel over voordat ze besluiten hun kind niet meer naar school te laten gaan.

Mythes: 'wachtlijsten, lerarentekort en andere oorzaken'

In het publieke debat zien we steeds dezelfde punten terugkeren als oorzaken voor het groeiend aantal thuiszitters: het lerarentekort; wachtlijsten voor speciaal onderwijs en jeugdzorg; de 'schotten' tussen onderwijs en jeugdzorg. Wij zien echter dat dit niet (alleen) oorzaken zijn, maar vooral ook gevolgen van niet-passend onderwijs en prestatiedruk. Lees hierover het hoofdstuk 'Oorzaken van verzuim en thuiszitten'.

Frame: 'er gaat ook heel veel goed'

Focussen op wat er goed gaat, helpt niet om de achterliggende problemen op te lossen. Het kan zelfs afleiden van de ernstige problemen die moeten worden aangepakt. Juist een kleine groep kan de omissies blootleggen en het pad naar verbeteringen tonen. Door de focus op wat goed gaat, voelen beleidsmakers en schoolbesturen niet de urgentie om fundamentele problemen aan te pakken. Het risico is dat de ernst en de omvang van het probleem dan onvoldoende wordt gevoeld en erkend.

Frame: woordkeuze

Het woord 'thuiszitters' is stigmatiserend. Het roept een ontspannen en vooral passief beeld op: een lui op de bank hangende en gamende jongere. Maar ook woorden als 'hoogbegaafd', 'autisme', 'ADHD' of termen zoals 'complex', 'zorgleerling', 'ontschotten' en 'handelingsverlegen' leggen de nadruk op een probleem bij het kind of zijn ouders. Niet bij een falend onderwijssysteem.

Petra de Blok, moeder van een thuiszitter, werkte verschillende keren mee aan artikelen:

"Mijn ervaring is dat als je vertelt dat echt niet alleen de kind-eigen problematiek de oorzaak is van de uitval van jouw kind, dat stukje niet duidelijk benoemd wordt. Het lijkt erop dat de media vaak de werkelijke oorzaak niet openlijk durven te benoemen. Een deel van de maatschappij heeft moeite met het erkennen van de systeemfouten, omdat dit de verantwoordelijkheid van scholen en beleidsmakers in twijfel trekt."

Saskia Diederik, moeder van Katja, werkte mee aan verschillende artikelen en uitzendingen, zoals EenVandaag:

"Ik heb in het interview verteld hoe ziek Katja werd van fysieke schoolgang, maar in de uitzending lijkt het net alsof ze klachten had doordat ze niet meer naar school ging, terwijl ze na de schooluitval juist helemaal hersteld is."

Mythe: 'passend onderwijs was een bezuiniging'

Het streven was een inclusiever onderwijssysteem, niet kostenbesparing. Door maatwerk te bieden, zou er een flexibeler onderwijssysteem ontstaan dat beter aansluit bij de behoeften van elk kind. Deze mythe ontstond onder andere doordat het onderwijsbudget niet werd verhoogd, terwijl er wel hervormingen waren. Maar er bleef structureel geld voor ondersteuning beschikbaar en er werd geïnvesteerd in het oprichten van samenwerkingsverbanden. Veel scholen hebben echter moeite om het onderwijs passend te maken, waardoor het lijkt alsof er te weinig geld was - wat de overtuiging in de hand werkte dat er sprake zou zijn van een bezuiniging.

Conclusie:

Er gaan hardnekkige aannames en misvattingen rond over de thuiszittersproblematiek. Die houden beeldvorming en framing in stand. Meestal wordt ingezoomd op individuele verhalen - 'het ligt aan het kind of de gezinssituatie'. Ouders en kinderen laten ons weten last te hebben van die beeldvorming: ze worden niet serieus genomen, hun problemen worden groter en structurele oplossingen blijven buiten bereik.

10. ER IS GEEN GELD?

Regelmatig wordt een gebrek aan geld genoemd als een van de oorzaken voor de thuiszittersproblematiek. Maar is dat wel zo? Een hoofdstuk over enorme reserves en dure inhuur, oneigenlijke bestedingen en doekjes voor het bloeden.

8 miljard reserve

Er staat 8 miljard euro op de bankrekeningen van de gezamenlijke basis- en middelbare scholen; naast 7,3 miljard euro aan eigen vermogen.

Follow The Money, het platform voor onderzoeksjournalistiek, kwam dit jaar op deze rekensom. Het gaat hier om liquide middelen. De reserve is mede zo groot door de coronapandemie. Toen ontvingen scholen 'NPO-gelden', van het Nationaal Programma Onderwijs. Bedoeld om leerachterstanden in te lopen als gevolg van het thuisonderwijs tijdens de lockdowns. Besturen konden of wilden dat geld echter niet uitgeven. Ook waren ze huiverig om iets op te zetten wat tijdelijk zou zijn.

Vóór de coronapandemie bouwden de scholen al reserves op doordat ze geld overhielden van de lumpsumbedragen per kind. 'Lumpsum' is bedacht in de jaren negentig om scholen meer autonomie te geven en risico's in de rijksbegroting te beperken. Ook scheelde het administratie. Scholen potten het geld op met het oog op toekomstige risico's, maar er waren ook scholen die ermee gingen beleggen (wat in 2001 verboden werd). En er was een Twentse scholenstichting die een skybox huurde in het stadion van FC Twente...

Inhuur

Het bedrijfsmatige werken als bijproduct van het systeem met lumpsumbedragen zorgde ervoor dat scholen ook als bedrijven gingen denken. Ze huurden experts in, omdat zij advies nodig hadden bij het maken van beleid en keuzes. Allemaal met geld dat naar beter en passender onderwijs zou moeten gaan waardoor de noodzaak van de inhuur van die specialisten ook een stuk lager zou liggen. Van het geld dat wél wordt besteed, gaat veertig procent niet naar het onderwijs of onderwijzend personeel - zo berekende Marije van den Berg voor de school waarop haar eigen kind zat.

In www.geldstromendoordeschool.nl zet Marije alles uiteen. Zij wilde uitzoeken of gemeenschapsgeld goed en effectief besteed wordt. Door het 'wegorganiseren van zeggenschap' was een complex en duur systeem ontstaan.

Speciaal onderwijs

Steeds meer kinderen worden verwezen naar speciaal onderwijs, ook al is dat niet per se een passende oplossing. De wachtlijsten voor het speciaal onderwijs groeien. De kosten voor dit onderwijs zijn drie keer zo hoog als voor regulier onderwijs. Het wordt geregeld door de samenwerkingsverbanden. Gezamenlijk krijgen die 1,9 miljard euro per jaar, waarvan een deel naar speciaal onderwijs gaat. Gaan er meer kinderen naar speciaal onderwijs, dan is er een factor drie minder geld voor begeleiding van kinderen in het regulier onderwijs. Door minder ondersteuning daar, neemt passend onderwijs af en stijgt de vraag naar speciaal onderwijs - waar de wachtlijsten al groeiden, en zo het aantal thuiszitters. Zet dit eens af tegen het overschot van 8 miljard euro.

Ook een kind dat op een wachtlijst staat of is uitgevallen, heeft nog steeds recht op onderwijs. Vaak krijgt het dat echter niet, zoals ook blijkt uit de Balans-enquête. Scholen zeggen niets te kunnen bieden of trekken helemaal hun handen af van het kind. Dat is niet toegestaan, maar door uitblijven van toezicht en handhaving blijft het vaak zonder gevolgen.

Verhaal van een ouder: “Mijn kind zat op regulier basisonderwijs in een klas met 19 kinderen en drie ochtenden per week een ‘shadow’. Met de mogelijkheid om deze ondersteuning uit te breiden naar vijf ochtenden. De inzet van de shadow was maar tijdelijk nodig. Toch wilde school hem verwijzen naar speciaal onderwijs, naar een klas met 14 kinderen en één leerkracht. Ik vroeg: ‘Voor wie is dat beter, voor hem of de school?’ Later stond in een mail van school dat zij vonden dat een kind met zo’n grote ondersteuningsbehoefte niet thuishoorde in het reguliere onderwijs.”

Dubbele bestuurspetten

Al die schoolbesturen en samenwerkingsverbanden zijn organisaties op zich geworden. Met mensen die er hun bestaansrecht en inkomen aan ontlene. Soms op bedenkelijke wijze, zoals actualiteitenprogramma Nieuwsuur ontdekte. Veel bestuurders blijken dubbele petten te hebben en kopen diensten en producten in, die zij in eigen beheer hebben en aanbieden aan scholen. Veel geld voor kinderen gaat naar doelen waarvan de noodzaak dubieus is.

‘Window Dressing’

Misschien wel nog meer geld zit in functies en organisaties die niet hoeven te bestaan bij een beter toezicht en betere handhaving op de wettelijke zorgplicht van schoolbesturen.

Ze bieden een tijdelijke of schijnoplossing en een gevoel van actie, zonder de werkelijke problemen aan te pakken: Geschillencommissie Passend Onderwijs (€1,3 miljoen per jaar), de Onderwijsconsulenten (€2,5 miljoen per jaar), Stichting Gedragswerk voor ‘WEL in Ontwikkeling’ (€0,7 miljoen) en Brugfunctionarissen (€52 miljoen per jaar).

Voor de duidelijkheid: we zijn blij dat deze instellingen er nu zijn. En ze moeten blijven bestaan zolang dat nodig is, omdat kinderen en ouders anders nog verder van huis zijn. Wel is de vraag op z’n plek of ze (nog) zouden bestaan als alle budgetten direct naar het kind en beter onderwijs zouden gaan en de zorgplicht zou worden nageleefd.

Reparatie

Instanties proberen kinderen weer op gang te krijgen, terug naar school te geleiden of een alternatief te bieden, naast of buiten het onderwijs. Rond het onderwijs is een ‘industrie’ ontstaan, met mensen die hun inkomsten krijgen ‘dankzij’ falend onderwijs. Geld dat naar kinderen hoort te gaan, maar dan wel vóórdat ze uitvallen.

Deze instanties helpen uitvallers, maar daarmee verdwijnt het ‘probleem’ uit de klas en uit het zicht. Afgeleide problemen (zoals wachtlijsten of een subsidiestop) leiden af van de hoofdoorzaak. En het initiatief ligt nu bij ouders om aan de bel te trekken bij instanties die niets kunnen afdwingen. Ouders moeten zich ingewikkelde materie eigen maken, in plaats van dat school een oplossing biedt. Zie ook het hoofdstuk ‘Gevolgen van thuiszitten en niet-passend onderwijs’. Voor allerlei (tijdelijke) lapmiddelen zijn tientallen miljoenen euro’s aan subsidie beschikbaar gesteld, zoals 28 miljoen euro per jaar voor hoogbegaafdheidsonderwijs.

In vijftien ‘proeftuinen’ van de ministeries van OCW en VWS worden onderwijs en zorg gecombineerd voor kinderen die niet naar school kunnen. Hier gaan ook weer miljoenen naartoe die naar passend onderwijs hadden moeten gaan. Zolang dat er niet is, betreuren we de bezuinigingsplannen van het kabinet-Schoof op deze initiatieven, omdat er anders niets is voor deze kinderen.

Op de website van Movisie staat een aantal initiatieven waarop kinderen zijn aangewezen. Zij worden veelal betaald door de gemeente of door ouders zelf. Initiatieven trekken vaak op met de ouders. De meeste krijgen met moeite hun begroting rond.

Resultaatmeting

Er is geen goed overzicht van resultaten van al deze instanties en initiatieven. De Onderwijsconsulenten meten wel het aantal casussen en overgenomen adviezen, maar niet het resultaat afgezet tegen wat het resultaat zou zijn bij wél passend onderwijs. Het is niet bekend of werkzaamheden en conclusies van dergelijke organisaties leiden tot concrete en meetbare verbetermaatregelen voor het onderwijs. Waarom niet? Een overheid hoort toch te meten of gemeenschapsgeld juist besteed wordt en het beoogde resultaat bereikt? En of school de juiste inspanningen gedaan heeft vóórdat het kind uitviel? Deze vragen leiden tot het kernpunt van Sharon Stellaards promotieonderzoek ‘Boemerangbeleid’: onderwijs optuigen naar de kerntaak, namelijk kinderen onderwijs geven en zich laten ontwikkelen. Sharon beschreef al hoe de onderwijssector en aanverwante partijen steeds groter en complexer werden, waarnaar steeds meer geld gaat en waaraan steeds meer mensen verdienen. Terwijl de kwaliteit van het onderwijs afneemt, het lerarentekort groeit, het aantal verwijzingen naar speciaal onderwijs stijgt, het aantal uitvallers toeneemt en de wachtlijsten voor jeugdzorg langer worden.

Onderwijsinspectie

Toezicht en handhaving van de Onderwijsinspectie leiden niet tot het gewenste resultaat, zo blijkt wel uit het stijgende aantal thuiszitters én de toename in problemen bij kinderen die nog wel in het regulier onderwijs meekunnen. Scholen voelen nauwelijks consequenties van het nalaten van de juiste inspanningen.

Balans adviseert om het toetsingskader van de inspectie uit te breiden met (breder) toezicht op hoe scholen hun zorgplicht invullen. Gericht op het toetsen van inspanningen van de school op het gebied van ontwikkelmogelijkheden en inclusie, in plaats van op slagingspercentage en uitstroomniveau. Onderwijs wordt betaald met publieke middelen, maar schoolbesturen houden ‘bemoeienis’ blijkbaar liever buiten de deur. Zie bijvoorbeeld het artikel ‘Jurist geeft inspectie tik op de vingers’ van Didactief Online, over het rapport ‘Een verkenning naar de rechtmatigheid van herstelopdrachten in het funderend onderwijs’ van hoogleraar Onderwijsrecht Renée van Schoonhoven.

Jeugdzorg

Kinderen die thuis belanden moeten geholpen worden bij de oorzaak van hun uitval en de gevolgen, bijvoorbeeld schooltrauma. Ook veel kinderen die nog niet zijn uitgevallen ontvangen jeugdzorg of zouden onderzocht moeten worden vanwege een mogelijk leer- of ontwikkelingsprobleem. Soms horen ouders als reden dat zonder onderzoek geen ondersteuning of middelen zouden kunnen worden ingezet.

In de leeftijd tot 23 jaar kregen, in 2023, zo’n 400.000 kinderen jeugdzorg à 3,5 miljard euro. De overheid heeft niet in kaart hoeveel geld voor jeugdzorg te relateren is aan (niet-) passend onderwijs. Dan hebben we het zowel over de zorg om het kind toch binnen het huidige systeem te kunnen houden, als over de zorg wanneer het eenmaal is uitgevallen.

Bijkomende kosten

Leerlingen die niet naar een school in de buurt kunnen, moeten vervoerd worden naar een school voor speciaal onderwijs, dagbesteding of iets anders. In 2023 ging 254 miljoen euro naar leerlingenvervoer. Een groot deel hiervan gaat naar kinderen die met wat aanpassingen op een reguliere school zouden functioneren. En ouders maken zelf veel kosten: ze lappen zelf bij voor bijvoorbeeld onderzoeken of bijles; ze maken uren vrij voor gesprekken en uitzoekwerk, geven een baan op, hebben zelf hulp nodig door alle stress en scheiden relatief vaker. Zie ook 'Gevolgen van thuiszitten en niet-passend onderwijs'.

Maatschappelijke kosten

Tot slot zijn er verloren kosten doordat een kind niet de mogelijkheden krijgt om zich optimaal te ontwikkelen, en de kosten van latere hulp. Bovendien verliest de samenleving de talenten van kinderen voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, en het geld dat naar sociale voorzieningen gaat. Dat geld kan bespaard worden met passend onderwijs.

Zie ook 'Gevolgen van thuiszitten en niet-passend onderwijs'.

Afgezet tegen alle (vervolg)kosten aan bestedingen voor jeugdzorg en de 'industrie' voor herstelwerk van niet-passend onderwijs, is werkelijk passend onderwijs dus aanzienlijk goedkoper.

Conclusie:

Vaak wordt 'een gebrek aan geld' genoemd als een van de oorzaken voor de thuiszittersproblematiek. Binnen het onderwijs bestaan nog steeds aanzienlijke reserves. Ondertussen zien we dat instanties proberen kinderen weer op gang te krijgen, terug naar school te geleiden of een alternatief te bieden, naast of buiten het onderwijs. Deze instellingen blijven nodig omdat kinderen anders verder van huis zijn. Maar is werkelijk passend onderwijs dan niet aanzienlijk goedkoper?

11. HISTORIE EN ONTWIKKELING VAN THUISZITTERSBELEID

Alle rapporten, beleid, goede bedoelingen en vele inspanningen ten spijt, is de situatie rond thuiszitters niet verbeterd. Sterker nog, het aantal thuiszitters stijgt nog ieder jaar. Welke oplossingen zijn al geprobeerd en vanuit welk idee? En waarom deden ze het aantal thuiszitters niet dalen? We verwijzen eerst naar het proefschrift van Sharon Stellaard 'Boemerangbeleid, over aanhoudende tragiek in jeugdzorg en onderwijs'. In het interview met Sharon in Balans Magazine 2, 2023 staat: 'Veranderen we ons denken niet, dan verandert het systeem ook niet. Je kunt de patronen pas doorbreken wanneer je bewust van ze bent.' In haar boek schetst Stellaard hoe in vijftig jaar bij allerlei hervormingen beleid werd gebaseerd op verkeerde aannames, waardoor het niet het gewenste resultaat bereikte maar het tegengestelde effect had.

Focus op kindfactoren en leerplicht

In de loop van de tijd zijn er vele onderzoeken gedaan naar 'Thuiszitters'. Slechts een greep uit die onderzoeken: 'Zicht op Thuiszitten', 'Niet thuis geven', 'Opstaan tegen het thuiszitten' (Kohnstamm Instituut), 'Thuiszitters, sneller terug naar school' (Ingrado), 'Passend onderwijs zonder thuiszitters' en 'Het verhaal achter de cijfers' (Ingrado). Ze zijn voornamelijk gericht op kindfactoren bij onderwijsuitval, en bezien vanuit leerplicht en schoolaanwezigheid. Zo wordt gekozen voor 'preventie van uitval' en 'thuiszitters terugdringen'. Ook het 'Thuiszitterspact' uit 2016 had als doel 'geen thuiszitters meer in 2020'.

Deze ambitie is niet bereikt. Maar ook de benadering - thuiszitters terugdringen met eventueel de inzet van drang- en dwangmaatregelen - heeft niet tot een verbetering geleid. Net zomin als het dwingen van kinderen om naar school te gaan. In een podcast werd verteld over een kind dat niet naar school wilde en zich op de wc had opgesloten; dat kind werd daar hardhandig uit gehaald om vervolgens - in zijn pyjama, huilend en schreeuwend - in de klas te worden gezet. Deze podcast is - mede op ons aangeven - verwijderd. Lees hier onze reactie op de bewuste podcast.

Schoolaanwezigheid

Meer recent zijn de analyse van de landelijke Kinderombudsman (2024) en de rapporten van Kinderombudsman Rotterdam 'Thuiszitters, wie zit ermee' (2024) en Ingrado: 'Meer zicht op verzuim'. De conclusies en aanbevelingen hierin richten zich op leerplicht en schoolaanwezigheid en noemen steeds dezelfde punten: wachtlijsten speciaal onderwijs en jeugdzorg, lerarentekort, geldschotten tussen zorg en onderwijs. In deze rapporten lezen we aanbevelingen die niet nieuw zijn en ook niet hebben gewerkt. Recentere rapportages bevelen registratie van geoorloofd verzuim aan als aanpak. Ingrado stelt in het rapport 'Meer zicht op verzuim' immers dat het aantal thuiszitters heel veel hoger is dan de officiële cijfers van de overheid aangeven.

Zij stellen dat dit vooral zit in de categorie ‘geoorloofd verzuim’ en beveelt aan om leerplichtambtenaren (verzachtend ‘leerrechtambtenaren’ genoemd) ook al te betrekken bij ‘geoorloofd verzuim’. Ook dan ligt de focus op verzuim, vanuit de uitgangspunten leerplicht en aanwezigheid. En ook dan wordt niet preventief, maar reactief gewerkt. We hebben de afgelopen jaren ervaren dat dit geen resultaat oplevert.

Wat werkt dan wél?

Leg de focus op leer- en ontwikkelrecht en het welzijn van kinderen. Op de omgeving waarbinnen onderwijs wordt geboden: maak die vanuit wetten en verdragen zodanig passend dat (bijna) alle kinderen er zo goed mogelijk tot ontwikkeling kunnen komen en zich prettig voelen.

Ook wij zouden idealiter liever zien dat een vrijstelling volgens artikel 5a van de Leerplichtwet niet meer nodig zou zijn voor kinderen die wel leerbaar zijn. Toch zijn we niet voor het afsluiten van deze weg. We krijgen wel signalen van gemeenten die in hun beleid opnemen bijna geen vrijstellingen 5a meer af te geven. Maar op dit moment is een vrijstelling 5a heel vaak nog een laatste redmiddel voor ouders en kinderen om rust te vinden, zonder angst voor drang- en dwangmaatregelen. Dit blijkt onder andere uit het rapport [‘Als iedereen naar school kan, behalve jij’](#) (2024) van de [Nederlandse Vereniging voor Autisme \(NVA\)](#). Als je beleid opstelt om vrijstellingen 5a niet meer af te geven, zonder éérst te waarborgen dat kinderen leerrecht krijgen in de vorm van onderwijs dat bij hen past, creëer je nog meer drang en dwang. Ouders en kinderen worden dan bewust beperkt in hun wettelijke (inter)nationale rechten en met de (informatie)plicht die de overheid richting burgers heeft. Terwijl, andersom, het recht op passend onderwijs en leerrecht volgens de internationale verdragen door onze overheid en onderwijssysteem wel wordt geschonden.

Symptoombestrijding

Focus op de thuiszitters en het thuiszitten zelf is symptoombestrijding. Lees daarover ook het rapport [‘Buiten de Lijntjes’](#) van de [‘Number Five Foundation’](#) (2020). Daarin staat onder andere: “De kinderen en jongeren houden ons een heldere spiegel voor: de term ‘thuiszittersvraagstuk’ houdt ons gevangen in een te beperkte visie van de werkelijkheid. Dit leidt tot symptoombestrijding. Tot kortetermijnoplossingen die te vaak niet de nodige uitkomsten bieden voor mensen zelf én de onderliggende problemen niet structureel aanpakken. Eén van de jongeren omschreef kinderen die niet in het huidige onderwijssysteem passen als kanaries in de kolenmijn: ‘Zij zijn niet het probleem, ze zijn de zichtbare slachtoffers van het haperend systeem’.”

‘De staat van de thuiszitter’

Kim Castenmiller is programma- en projectmanager, onderzoeker, adviseur, auteur en psycholoog/coach. Ze heeft brede kennis van hoogbegaafdheid, onderwijs en thuiszitters. In de ‘Staat van het Onderwijs’ van 2021 zag ze maar vier keer het woordje ‘thuiszitters’. En schreef daarom ‘De staat van de thuiszitter’ (mei 2021). Daarin gaat Kim in op achtergronden, biedt ze nieuwe perspectieven en reikt ze drie kernoplossingen aan. Ze schrijft ook over ‘schooltrauma’, een onderwerp dat veelvuldig wordt gemedend. [Lees de ‘Staat van de thuiszitter’ op de website van Kim.](#)

Van leerplicht naar leerrecht

Voormalig Kinderombudsman Marc Dullaert pleitte in het rapport [‘Van leerplicht naar leerrecht’](#) uit 2013 al voor het waarborgen van het recht op onderwijs (art. 28 IVRK). Waar diverse andere maatregelen en aanbevelingen uit andere rapporten tot uitvoering zijn gebracht, is het leerrecht van kinderen ruim tien jaar later nog steeds niet geborgd. Kinderen hebben dit recht wel, maar het is niet mogelijk om het recht op onderwijs te effectueren.

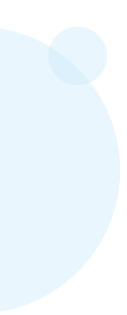
Ook met de aanbevelingen uit ons eerste rapport 'Thuiszitters Tellen' is weinig gedaan. Wel is de trend om meer te willen registreren, zoals geoorloofd verzuim. Terwijl een analyse van de cijfers laat zien dat meer registreren juist reactief werkt, in plaats van preventief.

Wat dan wél?

Volgens Balans moet de focus liggen op leer- en ontwikkelrecht en het welzijn van kinderen. En op de omgeving waarbinnen onderwijs wordt geboden: die zou zodanig passend gemaakt moeten worden, dat (bijna) alle kinderen er zo goed mogelijk tot ontwikkeling kunnen komen. Een omgeving waarin kinderen met hun diversiteiten tot hun recht komen en zich prettig voelen.

Conclusie:

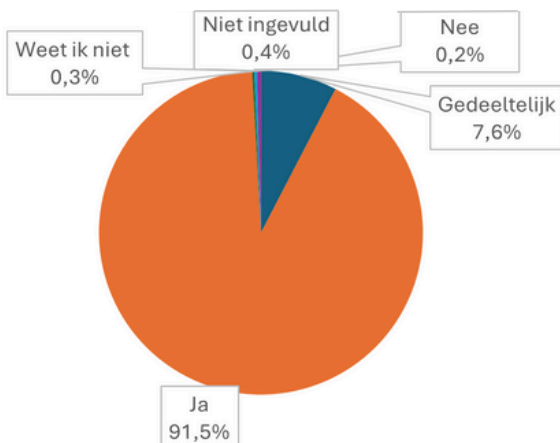
In de loop der jaren zijn er vele onderzoeken verschenen over de thuiszittersproblematiek, compleet met aanbevelingen. Ze zijn voornamelijk gericht op kindfactoren bij schoouitval en bezien vanuit leerplicht en schoolaanwezigheid. Met de focus op 'preventie van uitval', 'thuiszitters terugdringen' en meer willen registreren. Er kwam meer drang en dwang, door beleid gericht op het niet meer afgeven van vrijstellingen 5a - zonder éérs het leer- en ontwikkelrecht van kinderen te borgen. Waarom leidde het allemaal niet tot een daling van het aantal thuiszitters? Het leerrecht van kinderen is nog steeds niet geborgd.

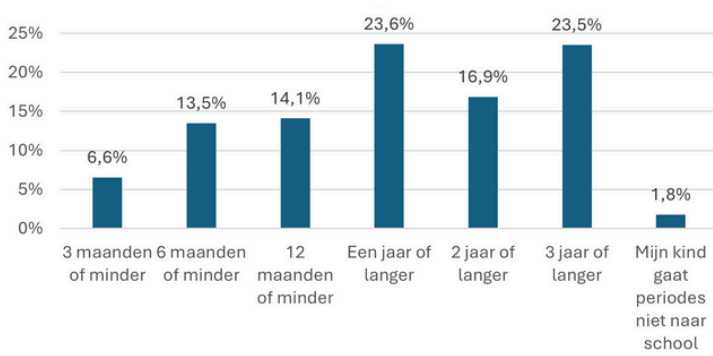
ENQUETE THUISZITTERS TELLEN

In totaal is deze enquête 1039 keer ingevuld. 949 respondenten (91,5%) gaven aan dat hun kind een thuiszitter is (geweest). 79 ouders (7,6%) noemden hun kind een gedeeltelijke thuiszitter.

Vraag 1. Is jouw kind (volgens jou) een 'thuiszitter' (geweest)?

Vraag 2. Hoe lang is jouw kind een (gedeeltelijk) thuiszitter (geweest)?

Voor een grote groep thuiszitters is er niet snel een oplossing. 63,9% van de ouders geeft aan dat hun kind al een jaar of langer thuiszit. Ongeveer een kwart van de respondenten geeft aan dat hun kind al langer dan 3 jaar thuiszit.

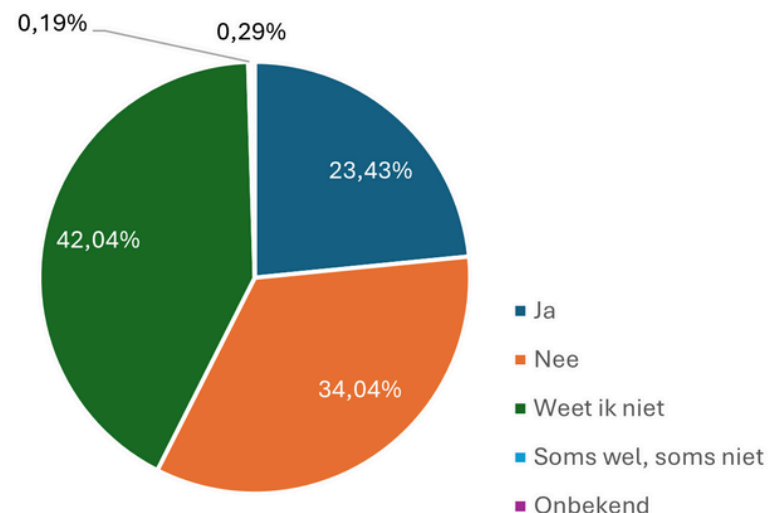
“Het is verdrietigmakend hoe weinig er voor kinderen de afgelopen 15 jaar veranderd is.”

“Het is verdrietig dat er steeds meer kinderen uitvallen binnen het onderwijssysteem en dat daardoor de kinderen gezien worden als niet passend!”

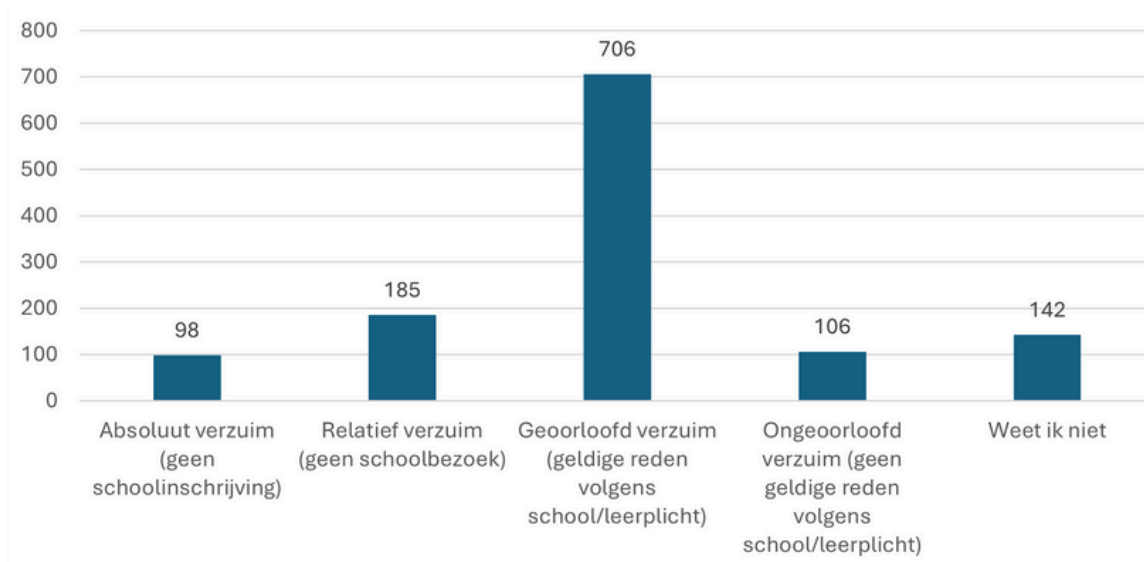
Vraag 3. Is jouw kind ook geregistreerd (geweest) als 'thuiszitter'?

Veel ouders weten niet precies hoe hun kind geregistreerd staat. Ouders zeggen bijvoorbeeld: Ik denk van niet, onder de radar gehouden. Een ouder gaf aan dat het samenwerkingsverband altijd 'vol trots' vertelde dat er geen thuiszitters waren, terwijl de zoon van deze ouder thuiszit!

Een kind wordt ook vaak niet geregistreerd als een 'thuiszitter', maar eerder (langdurig) ziekgemeld.

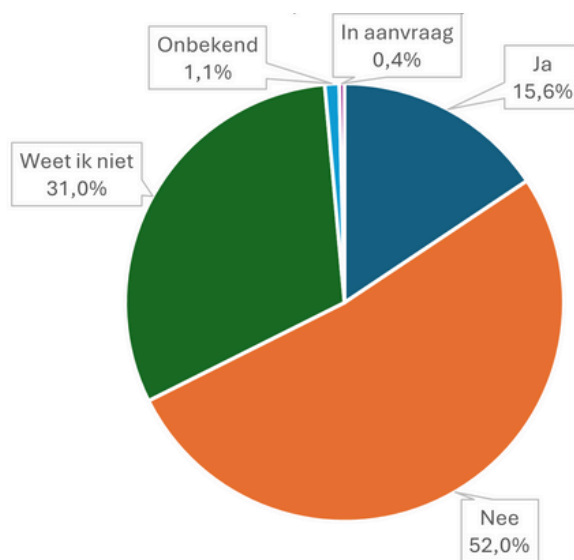

Vraag 4. Van welk soort verzuim is in jullie geval sprake (geweest), of wordt/werd gebruikt door school en/of leerplicht?

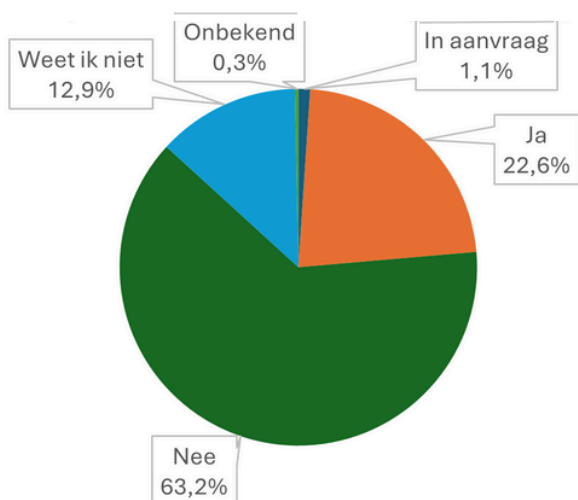

Respondenten geven aan dat er het vaakst sprake is van geoorloofd verzuim met een geldige reden volgens school/leerplicht. Dit antwoord is 706 keer ingevuld. Relatief, absoluut en ongeoorloofd verzuim komen ongeveer even vaak voor (resp. 185, 98 en 106). Tot slot is er een redelijk aantal ouders dat aangeeft geen idee te hebben hoe de afwezigheid van hun kind is geregistreerd (142). Hieruit blijkt dat de communicatie tussen de laatst bezochte school en ouders veel te wensen overlaat.

Vraag 6. Heeft jouw kind een vrijstelling (gehad) van 'geregeld schoolbezoek' (art. 11 Leerplichtwet)?

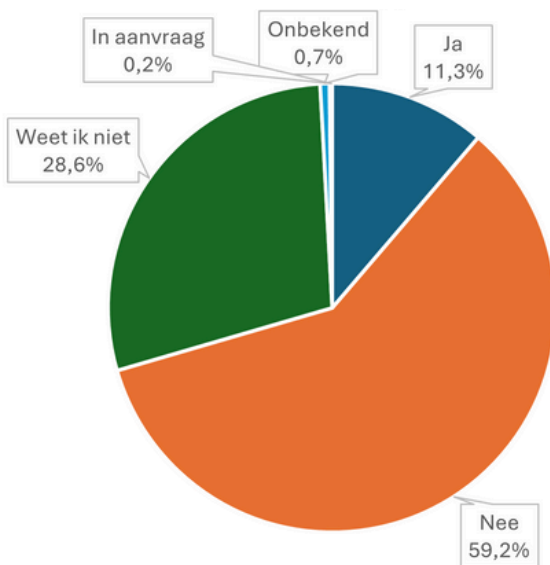
Vraag 5. Heeft jouw kind een vrijstelling (gehad) van de leerplicht (artikel 5a leerplichtwet)?

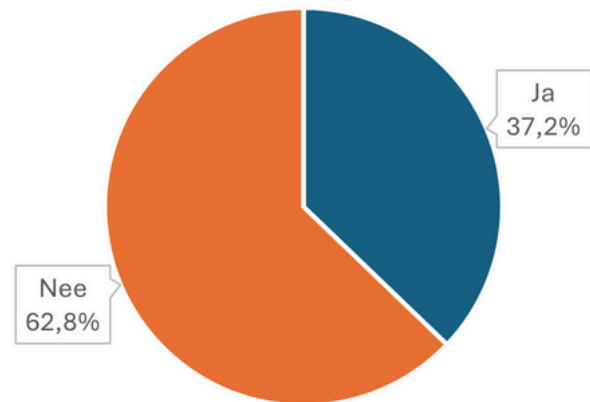
Respectievelijk 22,6% en 15,6% van de respondenten geeft aan dat hun kind onder artikel 5a of 11 van de Leerplichtwet een vrijstelling heeft gehad.

Vraag 7. Wordt/werd er voor jouw kind gebruik gemaakt van de 'Variawet'

Een nog kleiner percentage van de ouders geeft aan dat er gebruik is gemaakt van de Variawet (11,3%). Een ouder zegt daarover het volgende: "Dit was wel afgesproken maar niet uitgevoerd"

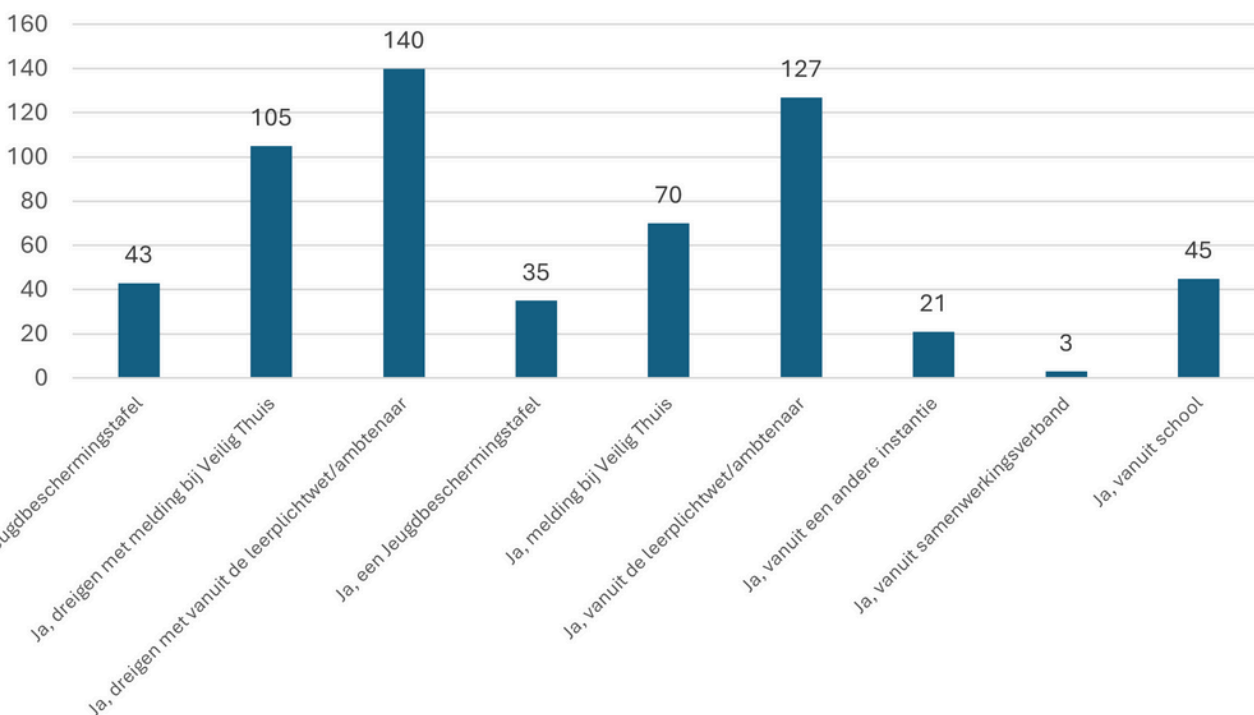

Vraag 8. Heb je te maken (gehad) met drang- en dwangmaatregelen?

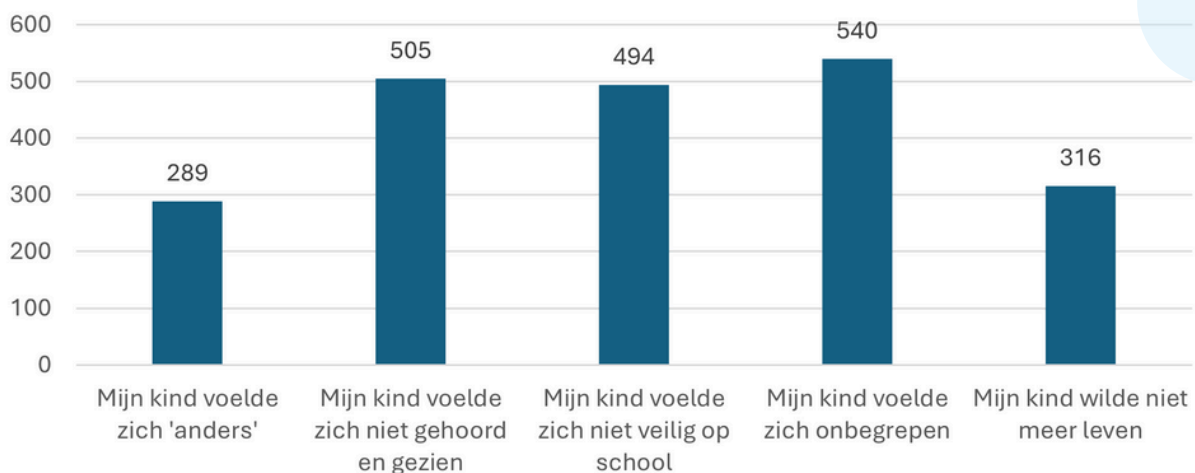
Het is schrijnend dat 37,2% van de ouders aangeeft te maken te hebben gehad met drang- of dwangmaatregelen. Dit gevoel komt vanuit verschillende instanties waar ouders mee te maken krijgen op het moment dat hun kind uitvalt. Hierbij is het eerste aanspreekpunt, school, regelmatig genoemd (45 keer). Ook het samenwerkingsverband is enkele keren genoemd. De meeste drang- en dwangmaatregelen komen vanuit de Leerplichtwet of -ambtenaar (127 en 140 keer genoemd).

Met welke drang- en dwangmaatregelen hebben ouders te maken?

Vraag 9. Hoe ervaarde jouw kind het naar school gaan, vóórdat het uitviel?

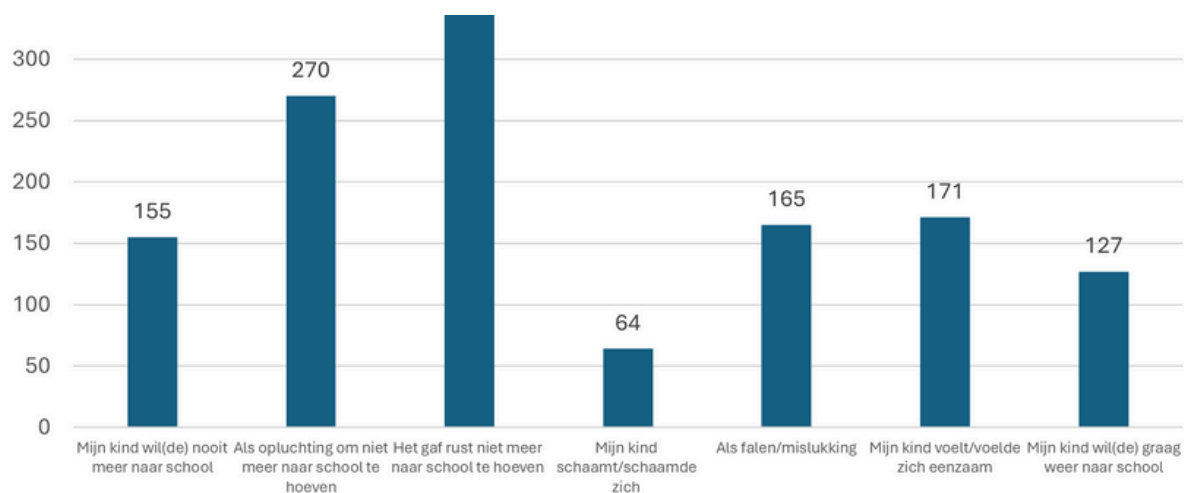
De drie vaakst genoemde antwoorden gaan over je gehoord, gezien, begrepen en veilig voelen. Ouders geven aan dat hun kind in veel gevallen zich niet meer thuis voelde op school en dat school veel stress gaf: “veel te veel prikkels, druk en stress”.

Vaak was er niet één gevoel dat overheerste, maar was er een combinatie van veel nare gevoelens.

Er is ook een groep ouders die aangeeft dat hun kind het juist erg naar de zin had op school en met plezier naar school ging.

“Onze zoon heeft altijd genoten op school. Had veel vriendjes en ging met veel plezier naar school. Toen hij ziek werd stuitte hij op onbegrip vanuit school. Je zag aan de buitenkant niet dat hij ziek was. Thuis zitten vond onze zoon heel erg dus hij heeft lang geprobeerd om toch af en toe nog naar school te gaan. Totdat het echt niet meer ging.”

Vraag 10. Hoe ervaart/ervaarde jouw kind het thuiszitten?

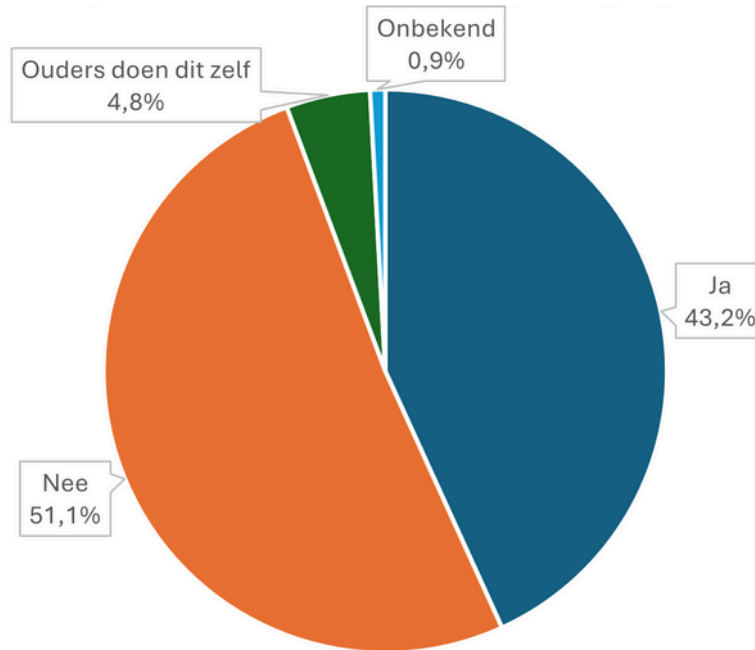

“Het gaf vertrouwen om weer naar de toekomst te kunnen kijken”

Ouders geven aan dat gevoelens van rust en opluchting overheersen op het moment dat hun kind uitviel. Respectievelijk 270 en 338 respondenten gaven dit aan. 155 ouders gaven daarbij aan dat hun kind nooit meer naar school wil(de).

Er is ook een groep ouders die aangeeft dat hun kind graag weer naar school wil(de) (127 keer genoemd). Ook worden gevoelens van falen of eenzaamheid genoemd (165 en 171 keer genoemd).

Vraag 11. Krijgt/kreeg jouw 'thuiszitter' wel onderwijs/educatie/ontwikkelingsmogelijkheden (meerdere antwoorden mogelijk)?

Op het moment dat een kind uitvalt, zijn er vaak geen (directe) alternatieven beschikbaar. 51,1% van de respondenten geeft aan dat hun kind geen ontwikkelmogelijkheden had nadat die thuis kwam te zitten. Een derde van deze ouders geeft aan dat hun kind daar ook geen ruimte voor had. Het thuiszitten was ook een moment van rust en bijkomen van een hectische en stressvolle periode. Scholen geven soms boeken mee naar huis. Leerlingen worden dan geacht alles zelf en zelfstandig te doen. "Thuis zelf al het schoolwerk gedaan." Dit is geen oplossing en al helemaal geen passend onderwijs.

Maatwerkoplossingen blijken heel moeilijk, zelfs als dit relatief weinig geld en moeite kost voor scholen. Scholen kiezen liever voor de optie helemaal geen onderwijs dan af te wijken van de standaard.

Ouders springen dan noodgedwongen in als 'leraar'. Op zoek naar wél passend onderwijs, geven ouders aan:

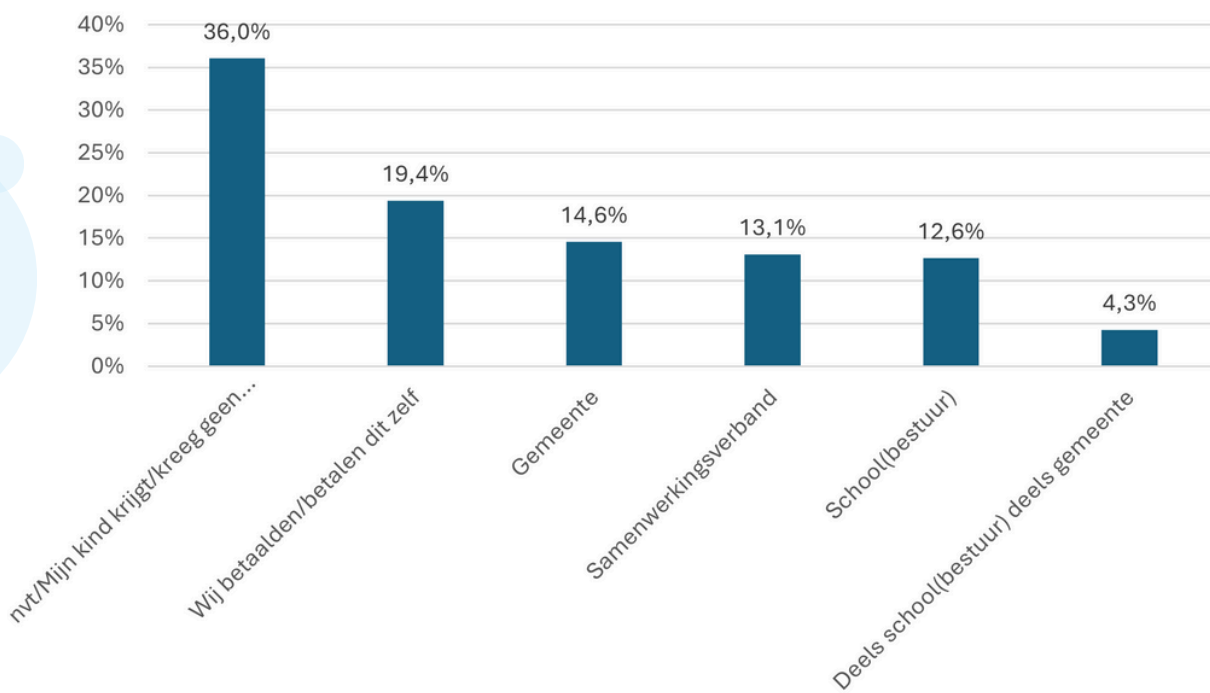
"zelf alles moeten regelen en betalen".

Hierdoor komt er nog meer druk te staan op het gezin van de thuiszitter.

"Dat het een enorme zware periode is geweest, we daardoor ook minder hebben kunnen werken en dat het focussen op wat er 'mis' is met het kind de boventoon leek te voeren. "

"Als je kind een thuiszitter wordt/is, heeft dit een enorme impact op het hele gezin. De buitenwereld heeft vaak weinig begrip. Als ouders moet je heel hard werken om te zorgen voor een passende vorm van onderwijs. Als je als ouders niet in staat bent om je kind te begeleiden en om te blijven zoeken naar mogelijkheden in het onderwijs en de zorg dan gebeurt en maanden niets. "

Vraag 12. Door wie werd dit onderwijs/de educatie/ontwikkelingsmogelijkheden bekostigd?

De strijd om bekostiging van ontwikkelingsmogelijkheden voor een thuiszitter is een lange, complexe en frustrerende weg. Een ouder vergeleek het met “budget voor een straaljager” aanvragen. Veel ouders worden hierdoor gedwongen zelf de educatie te betalen (19,4%)

Tot slot

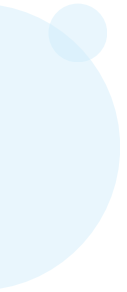
Veel ouders wensen dat er allereerst meer aandacht komt voor thuiszitters:

“We voelden ons heel erg alleen en in de steek gelaten. Ons kind viel uit en leek wel van de aardbodem verdwenen.”

Daarnaast bestaan thuiszitters niet uit één homogene groep. Voor iedere thuiszitter werkt een unieke aanpak. Dat lijkt enorm te worden vergeten:

“Er wordt met veel verschillende instanties alleen maar gepraat over geld. Het zijn dossiernummers.”

“Ik hoop dat het doel ooit wordt bereikt om te kijken naar het individuele kind en niet naar het vakje waar hij of zij in moet passen. Het systeem moet zich aanpassen voor sommige kinderen als het kind zich niet aan het systeem kan aanpassen.”

BALANS
Landelijke oudervereniging

Kosterijland 7
3981 AJ Bunnik
t. 030 225 50 50
info@balansdigitaal.nl
www.balansdigitaal.nl

